

SANT JOAN DE LES ABAD DESSES

FESTA MAJOR 2018

ORÍGEN DEL
MONACAT
FEMENÍ A
CATALUNYA

MIL ANYS D'ABSENCIA

Benvolgudes veïnes i veïns,

El Monogràfic d'enguany pretén valorar la tasca duta a terme durant més de cent trenta anys per les Abadesses de Sant Joan, fundadores del primer cenobi femení dels comtats catalans i difondre, d'una forma planera, rigorosa i ben estructurada, el seu llegat com a dones però també com a emprenedores i líders assumint el rol de gestores de la seva comunitat i del territori que havien de protegir i cuidar.

Un monogràfic que s'emmarca en els actes realitzats per commemorar el mil·lenari de l'expulsió de les Abadesses; una oportunitat històrica immillorable perquè historiadors, la pròpia comunitat benedictina, l'església, les institucions públiques i la societat en general avancem en el reconeixement sincer d'unes dones fermes, íntegres i compromeses que van viure en un moment històric de canvis profunds.

Una època on predominava el poder dels homes i els interessos territorials que anaven dibuixant i vertebrant el nostre país, no absent de tensions socials i polítiques on les Abadesses del monestir de Sant Joan van tenir un paper preeminent contribuint durant dècades a l'estabilitat territorial dels nous comtats catalans, motiu últim de la seva expulsió l'any 1017.

Sens dubte, teniu a les vostres mans un document que aporta coneixement i coherència històrica, fruit d'un magnífic i excel·lent treball que està portant a terme el Servei d'Arxius de la Federació Catalana de Monges Benedictines de la mà de la germana Coloma i de la Irene Brugués, amb l'objectiu de fer-vos partícips d'una efemèride mil·lenària que no ha de deixar indiferent a ningú.

El monogràfic, també ens dona l'oportunitat de parlar d'unes dones a qui els va tocar assumir diferents rols de rellevància en una època de llinatges, reis, comtes i bisbes que es repartien el poder entre lluites i traïcions i, on la dona, perdia a poc a poc el respecte i la tolerància que havia gaudit en altres segles.

Confiant doncs, que la lectura d'aquestes pàgines us interressi i pugueu aprofundir en el coneixement de qui va fundar la nostra vila, us desitjo que passeu uns agradables dies de Festa Major.

Molt bona Festa Major a tothom!!!

Ramon Roqué Riu, alcalde

El 2017 es van complir mil anys de l'expulsió de les monges de Sant Joan del seu monestir per decret del papa Benet VIII i execució del bisbe Borrell de Vic i l'abat Oliba de Ripoll. Una expulsió que, en definitiva, significà la desaparició del monestir femení de Sant Joan; no de l'edifici que acollia la comunitat femenina, sinó de la institució comunitària monàstica, la primera coneguda i àmpliament documentada dels comtats catalans.

Per recordar aquests fets i posar més llum sobre el que va ocórrer el 1017, així com per continuar avançant en l'estudi i coneixement dels orígens i evolució del monacat femení a Catalunya, i molt especialment del seu primer cenobi —el monestir de Sant Joan—, la Junta del Monestir de Sant Joan, en col·laboració amb el Servei d'Arxius de la Federació Catalana de Monges Benedictines (SAF) i l'Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses, va endegar un projecte de commemoració.

Aquest projecte, iniciat el 2017, ha comptat amb diverses activitats: l'audició escenificada *Sponsa Christi* de 31 d'agost, les jornades d'estudi i divulgació de 7 d'octubre, l'audició *Venit Lumen* de 27 de gener de 2018 a l'Ametlla del Vallès, la conferència *Monges enfront el poder* de Teresa Forcades i Irene Brugués el 18 de març següent i el projecte educatiu *El mil·lenari a l'escola* —desenvolupat pel SAF i l'equip docent de l'Institut Escola Mestre Andreu en aquest curs escolar 2017-2018—; a més de diversos actes de comunicació i difusió en diferents mitjans. I enguany encara recull alguns dels resultats d'aquestes activitats a través, per exemple, d'aquest monogràfic de festa major o de la publicació d'un nou llibre, exclusivament sobre el monestir femení de Sant Joan, que ben aviat veurà la llum.

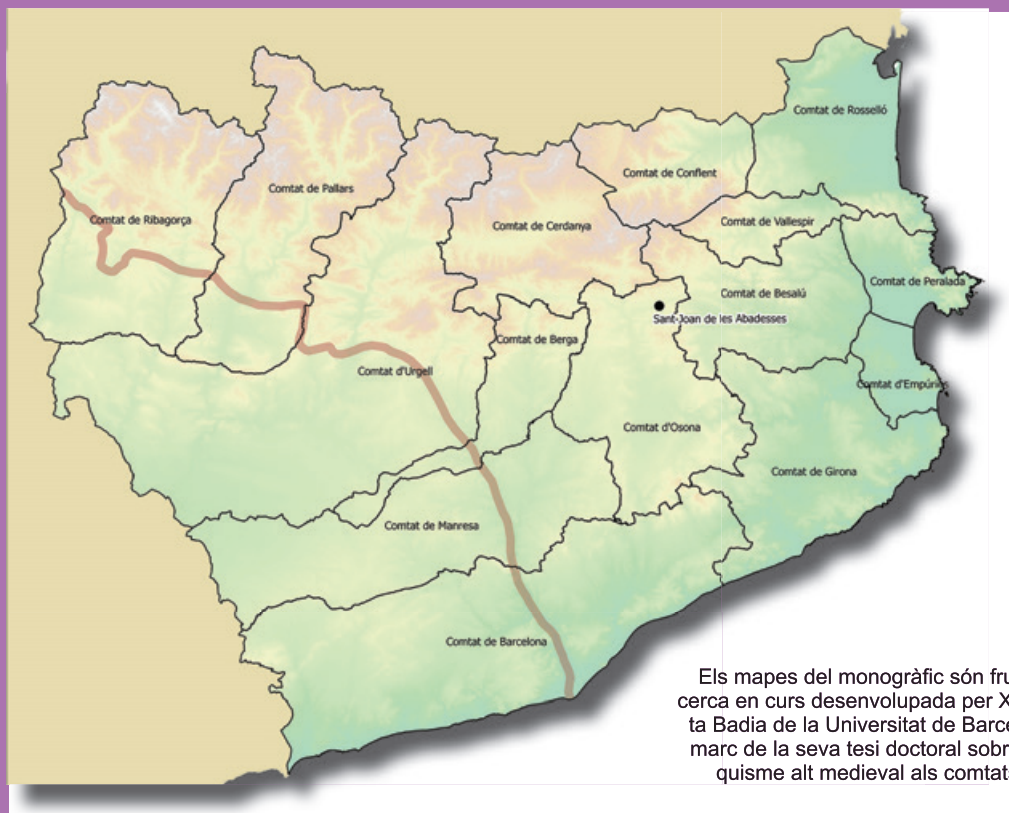
Per al SAF i la Federació Catalana de Monges Benedictines ha estat i és un plaer poder participar i col·laborar en aquest projecte de commemoració de la mà de la Junta del Monestir de Sant Joan, de l'Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses i de les altres entitats del poble que hi han col·laborat, com l'Institut Escola Mestre Andreu o el grup SAT-Teatre. Perquè, malgrat els mil anys que ens separen de les monges de Sant Joan, els monestirs de benedictines de Catalunya ens sentim fortament vinculades a Sant Joan i als santjoanins, bressol dels nostres orígens monàstics.

Domum Sancti Joannis Baptistae

Els orígens del monestir de Sant Joan es remunten a finals del segle IX, en un moment de construcció i organització dels comtats catalans. Des de la caiguda del regne visigot el primer quart del segle VIII i la contraofensiva dels reis francs a la progressió musulmana cap al nord, el territori comprès entre el Conflent-Rosselló i el riu Llobregat es trobava sota domini franc. Aquests reis l'empraven com a marca de frontera, coixí amortidor dels atacs musulmans. Un domini que era exercit a distància mitjançant els comtes, agents reials enviats sobre el territori com a representats del poder reial franc i amb l'objectiu d'organitzar i consolidar l'espai i el seu poblament sota les estructures del regne.

Guifré el Pelós fou un d'aquests agents. Com a fill de comte, vers el 870 el rei Carles el Calb l'investí comte d'Urgell, Cerdanya i Conflent; vuit anys més tard, el rei Lluís el Tartamut li sumà els comtats de Barcelona i Girona. Amb la voluntat d'unificar els seus territoris pirenaics i marítics,

Mapa dels comtats catalans en el moment fundacional del monestir de Sant Joan, finals del segle IX

Guifré emprengué l'ocupació del territori que es trobava el mig d'ambdós: bona part del Ripollès, Osona i el Bages, fins a Montserrat. Fou en aquesta progressió cap el sud-est dels seus comtats el que portà al comte Guifré a ocupar el 879 les valls dels rius Freser i Ter.

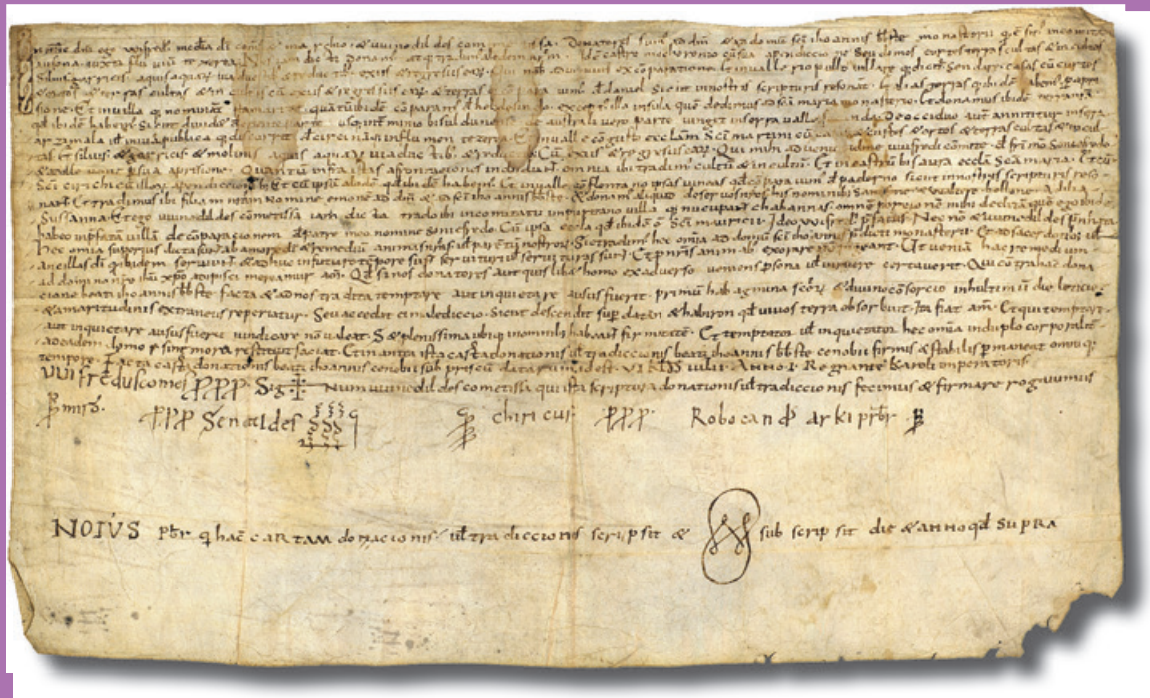
Per tal d'afermar la conquesta de les dues valls, de vital importància estratègica per a la comunicació entre comtats, i mentre continuava el moviment d'ocupació cap al sud, el comte Guifré fundà dos monestirs a les valls acabades d'ocupar: Santa Maria de Ripoll a la vall del riu Freser entre els anys 879 i 880, i Sant Joan Baptista a la vall del Ter entre el 885 i el 887. El primer fou destinat a una comunitat de monjos, on entrà el seu fill Radulf —qui temps després en sortiria—; i el segon, a una comunitat femenina que es bastí a l'entorn de la figura d'Emma, filla també del comte. L'oblació monàstica d'infants per part dels seus pares era una pràctica comuna documentada des dels orígens del monacat —sant Benet ja la contempla al segle VI en la seva regla—, i molt arrelada també entre l'aristocràcia carolíngia.

Si mai algun noble ofereix el seu fill a Déu en el monestir, i el nen encara és petit, que els seus pares escriguin la cèdula de petició i juntament amb l'oblació eucarística embolcallin la cèdula i la mà del nen amb les tovalles de l'altar, i així l'oferiran. Del que fa als seus béns, si volen oferir alguna cosa com a almoïna per compensar el monestir, que facin una donació dels béns al monestir (RB 59, 1-5).

Així, quan Guifré i Guinadella funden Sant Joan, o Santa Maria de Ripoll amb anterioritat, i hi donen o hi destinen els seus respectius fills perquè hi siguin educats i formats per esdevenir regents d'èxit dels respectius monestirs, no estan fent res de nou; segueixen l'exemple i el costum de l'aristocràcia franca.

En aquest sentit, podem trobar més enllà dels Pirineus nombrosos exemples de senyors fundant cases monàstiques en els seus propis dominis i dotant-les amb un patrimoni inicial considerable provinent de les propietats del llinatge. Cases regides i governades per les pròpies famílies fundadores que escullen i col·loquen, el capdavant d'aquests cenobis familiars, abats i abadesses d'estret parentiu.

Aquestes fundacions eren emprades per la mateixa aristocràcia carolíngia i franca fundadora com a eines: eines d'autoritat espiritual i de memòria familiar, de relació directa amb el sagrat i els seus representants a la terra (bisbes, canonges, preveres...) i d'intercessió davant Déu, de pregària per les ànimes del llinatge i fins i tot de panteó familiar —com Santa Maria de Ripoll—; eines per a la consolidació de la seva potestat i autoritat comtal davant la societat a través de l'associació al diví; eines polítiques per gestionar, estructurar i fins i tot explotar el seu territori. I, en el cas dels comtats catalans, per a implementar l'estructura política i econòmica franca.

Donació dels comtes Guifré i Guinadella de la seva filla Emma al monestir de Sant Joan, c. 885 (ACA, Cancelleria, Pergamins Guifré I, núm. 3 dup.)

Segons Antoni Pladevall, i basant-se en un document de desembre de 880, l'església de Sant Joan —situada segurament uns quilòmetres més avall de l'emplaçament actual— era una dependència del monestir de Sant Maria de Ripoll, fins que Guifré la prengué i reedificà a l'indret actual vora el Ter per

establir-hi un monestir femení per la seva filla. De ser així, aquest trasllat s'hauria produït a l'entorn del 26 de juny de 885, quan els comtes Guifré i la seva esposa Guinadella oferiren la seva filla Emma en oblació al monestir de Sant Joan, acabat de fundar per ells mateixos. Els documents que ens transmeten aquesta oblació (que no són l'original, sinó còpies d'uns segles més tard) han estat considerats pels historiadors falsos en la seva forma, ja que presenten en el text interpolacions que corresponen a béns adquirits en èpoques posteriors. No obstant això, es creu que —malgrat les interpolacions— l'oblació d'Emma pot ser verídica; i que, per tant, és ben possible que Emma (que aleshores no deuria superar l'edat de cinc anys) fos oferta al monestir a l'entorn de l'any 885.

Apart d'aquesta referència documental, la notícia més certa i segura de què disposem sobre la data de fundació del monestir de Sant Joan és l'acta de la consagració de la seva església, de 24 de juny de 887, a mans del bisbe Gotmar de Vic i per voluntat i petició dels comtes fundadors. En l'acta en pergami, els comtes donen diverses propietats juntament amb tres servents, Samsó, Gualter i Belló, i dues serventes, Adília i Susanna. Ho donen a Emma, de qui reiteren la seva oblació, i a «tots els sacerdots i serventes de Déu (*ancillas Dei*, monges) que allà serveixen o hauran de servir en el futur». Així, doncs, l'any 887 la nova fundació monàstica es trobava completament constituïda, i disposava d'un patrimoni dotal inicial i d'una comunitat monàstica com a tal; malgrat que encara no d'una abadessa, perquè Emma no tenia l'edat suficient. Durant aquesta minoria d'edat, i en absència d'una abadessa, el comte Guifré governarà externament el monestir de Sant Joan fins a la seva mort el 897.

Acta de consagració de l'església del monestir de Sant Joan, 28 juny 887 (ACA, Cancelleria, Pergamins Guifré I, núm. 4A –còpia segle X–)

Un monestir per a una abadessa

Sant Joan és, doncs, un monestir de fundació *ex novo*, sense una comunitat de monges precedent, que els comtes creen per acollir la infanta Emma i ser educada per esdevenir-ne la primera abadessa i governar la casa i el patrimoni adscrit amb què els propis comtes fundadors el doten de bon inici; un patrimoni que, no hem d'oblidar, consisteix en la pròpia vall de Sant Joan ocupada i posada sota control comtal. Per això, no és sobrer dir que el monestir de Sant Joan fou fundat per a una abadessa, per Emma, i per assolir un objectiu concret: afermar l'ocupació de la vall i el control del seu poblament per part del poder comtal. Així s'observa durant els primers cinquanta anys de vida d'aquesta institució.

Imediatament després de la mort de Guifré, trobem el 898 la seva filla Emma —d'uns quinze anys d'edat aproximadament— exercint per primera vegada com abadessa del cenobi. La seva juvenesa no degué ser un impediment per prendre ben aviat i encertadament les regnes del monestir. Al segon any del

seu abadiat, el 4 de juny de 899, i gràcies a la intervenció de la reina Adelaida, mare del rei Carles el Simple, va aconseguir un precepte reial d'immunitat i protecció per Sant Joan i per tots els seus béns.

I no prou satisfeta o segura amb aquesta protecció, l'any 906 envià llegats propis al concili de Barcelona per tal de sol·licitar als bisbes la confirmació del domini de les parròquies, esglésies i cel·les, i dels alous d'aquestes, pertanyents al monestir. La seva demanda va ser acceptada pels bisbes en el següent con-

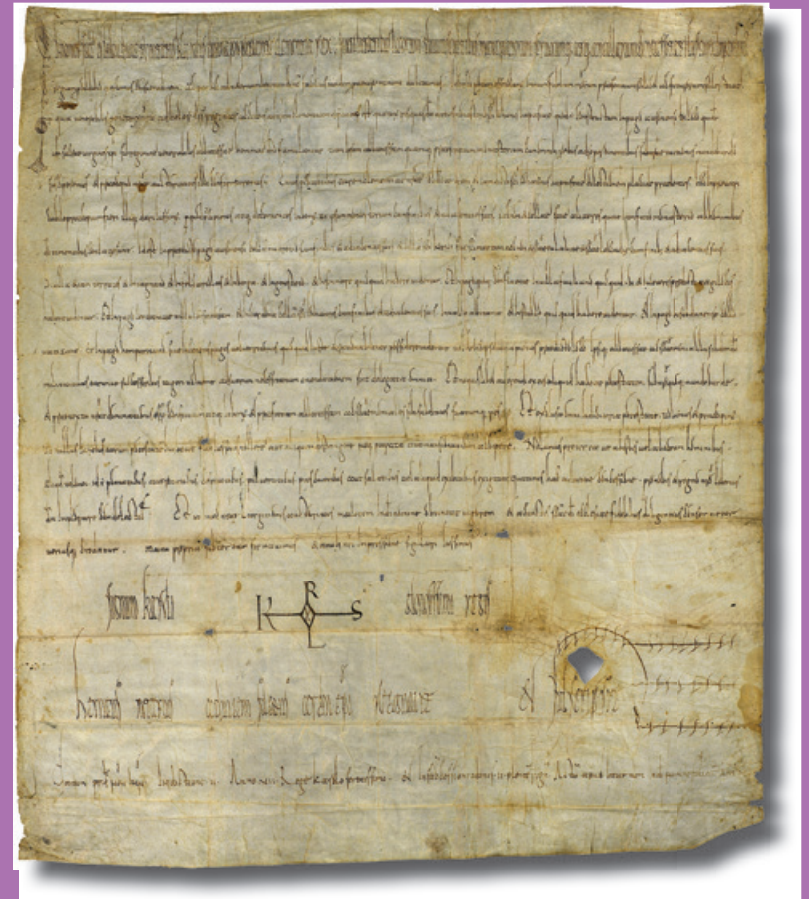
Precepte d'immunitat del rei Carles el Simple al monestir de Sant Joan, 4 juny 899 (ACA, Cancelleria, Pergamins Guifré I, ap. 2)

cili a Sant Tiberi d'Agde, però amb l'obligació de pagar als corresponents bisbes els drets acostumats de les seves esglésies. Aprofitant l'ocasió, els bisbes posaren Sant Joan «sota la protecció i cura episcopals, tal com manaven els sagrats canons». Emma aconseguia així una seguretat patrimonial a canvi però d'una subjecció canònica posada per escrit.

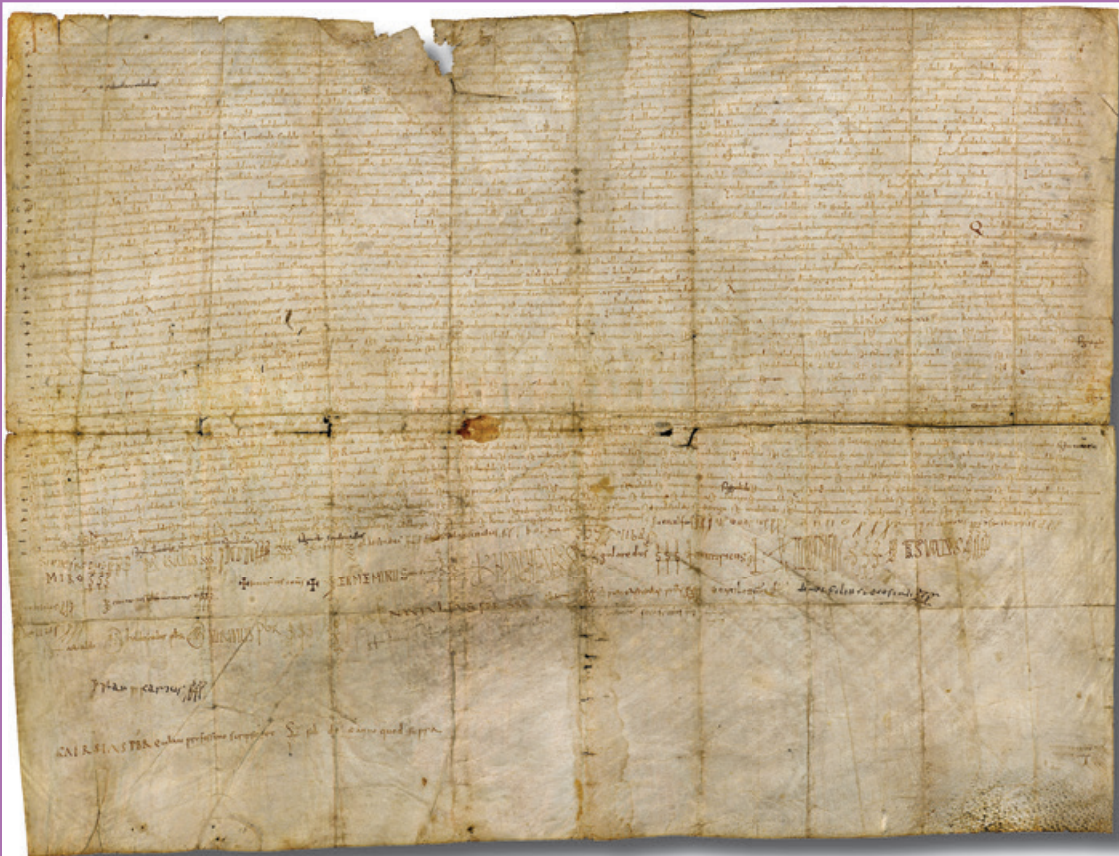
Emma, però, anà molt més enllà. Un cop aconseguí el reconeixement de les autoritats polítiques i eclesiàstiques del territori —que, en definitiva, no deixava de ser un reconeixement teòric, sobre pergamí—, l'abadessa assolí, a més, fer efectiva la seva potestat sobre el poblament que residia en les seves propietats. El 913, els aproximadament quatre-cents setanta-sis caps de casa de les vint-i-una viles i vilars de Sant Joan, van reconèixer documentalment la propietat dels béns i terres que tenien a favor de l'abadessa Emma i el seu monestir.

Així doncs, vint-i-cinc anys més tard de la fundació del monestir, el cenobi de Sant Joan va passar de ser senyor de quatre vilars a posseir-ne disset i governar un cens poblacional d'unes vuit-centes persones! Fet que podem llegir com una veritable mostra de la capacitat d'Emma per assolir els objectius inicials plantejats pels seus pares en la fundació del monestir: l'organització i estructuració del territori ocupat a través de la consolidació de l'assentament territorial i de l'enquadrament de la seva població en els esquemes de poder i administració importats. Com diu la professora Teresa Vinyoles, «fou amb les aixades, no pas amb les espases, que es va dominar la terra». I, en aquest cas, aixades dirigides i controlades pel poder monàstic femení.

Lactivitat d'Emma com a administradora del patrimoni de Sant Joan es troba llargament documentada. De les prop de dues-centes vint referències documentals que ens han arribat sobre Sant Joan, cent cinquanta-vuit

Les altres abades- ses de Sant Joan

Acta de reconeixement dels habitants de Sant Joan a l'abadessa Emma, 15 maig 913 (ACA, Cancelleria, Pergamins Miró, núm. 3)

pertanyen al seu abadiat i fan referència majoritàriament a compra-ventes i donacions. Teresa Vinyoles remarca que cal tenir ben present que si una dona, com l'abadessa Emma, pogué destacar en tota aquesta tasca d'organització i vertebració del territori, no fou només per ser filla de comtes i ostentar un càrrec destacat com el d'abadessa, sinó perquè va viure en un moment històric, social i legal favorable a les dones, especialment a través del dret familiar visigot i d'un context colonitzador que precisava de tots els recursos humans disponibles.

Emma va governar el monestir de Sant Joan i el seu patrimoni com si aquest fos part de l'herència paterna; fent evident la concepció patrimonialista que els fundadors tenien dels seus monestirs durant l'alta edat mitjana. Així, durant el seu extens abadiat de quaranta-quatre anys, Emma va exercir com a propietària i senyora de Sant Joan i el seu territori i alhora com a superiora i mare d'una comunitat que representava i guiava. Per això, en absència del comte Guifré, quan els seus fills Guifré Borrell, Sunifred, Miró i Sunyer van heretar i es van repartir els comtats de Barcelona, Girona, Osona, Urgell, Cerdanya i Besalú, la vall de Sant Joan va quedar en mans d'Emma que la governà a través del monestir. Morta Emma el 942, s'obria un nou front: a quina branca de la descendència de Guifré li corresponia la potestat sobre Sant Joan?

Morta Emma, els descendents de Guifré mogueren fitxa per intentar fer-se de nou amb el control del govern del monestir, que no deixaven de considerar una prolongació del patrimoni del seu llinatge. Sunyer de Barcelona, comte també d'Osona i Girona, com a senyor del comtat

on es trobava Sant Joan, volgué imposar una nova abadesa, de la qual en desconeixem el nom. Aquesta no fou ben acceptada per la comunitat i molt menys pel comte Sunifred II de Cerdanya i Besalú, fill del comte Miró II de Cerdanya i nét de Guifré el Pilós. I és que, tal com fa notar l'historiador Xavier Costa, Sunifred II no podia permetre que el comte de Barcelona governés tan directament sobre la vall de Sant Joan malgrat trobar-se dins el seu territori, ja que la vall era la principal via de comunicació entre els seus dos comtats: Cerdanya i Besalú.

ABACIOLOGI

Emma c. 898 - † 942

Adonima 942 - 949

Adelaida 949 - c. 955

Raül c. 955 - c. 962

Fredeburça 962 - 996

Ingilberça 996 - 1017

Així, doncs, l'enfrontament entre el comte Sunyer i Sunifred II pel domini del monestir i pel seu territori estava servit i anà en augment, sobretot quan Ermengol d'Osona, fill de Sunyer, morí en un enfrontament contra el mateix comte Sunifred II. No fou fins que Sunyer deixà el govern dels seus comtats a mans del seu fill Borrell II que el 949, finalment, s'arribà a un acord amb Sunifred a través d'una figura de consens: l'abadessa Adelaida; identificada per alguns historiadors amb Adelaida Bonafilla, filla del comte Sunyer de Barcelona, germana de Borrell II, vídua del comte Sunifred d'Urgell des de 940 i abadessa del monestir femení de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona entre el 945 i el 949.

En l'acte d'elecció de l'abadessa Adelaida, davant del bisbe Gudimir de Girona, el bisbe Gotmar de Vic i de molts clergues i senyors laics, Borrell II de Barcelona reconeix que el seu pare va usurpar béns del monestir de Sant Joan i que, penedit, els restitueix per mitjà seu. A continuació, el mateix Borrell, amb el consell de tots els presents i el consens de la comunitat, escull Adelaida, adornada de bons costums, com a abadessa del monestir. Ho confirma la comunitat d'onze monges (*deodictas*) professes i diversos preveres i levites, alguns dels quals deuriem pertànyer a la comunitat de clergues del monestir.

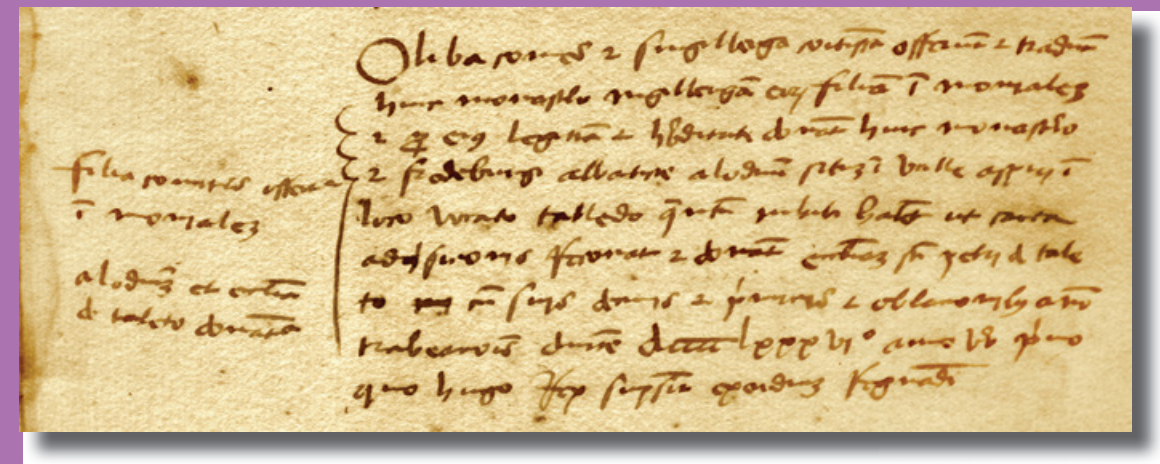

Acta d'elecció de l'abadessa Adelaida, 16 agost 949 (ACA, Cancelleria, Pergamins Sunifred, núm. 39)

L'abadiat d'Adelaida fou curt, ja que el 955 ja trobem al capdavant del monestir l'abadessa Ranlo, filla del comte Delà d'Empúries i possiblement emparentada per via materna amb Guifré el Pelós. En assolir el càrrec Ranlo tenia una edat avançada, ja que era vídua de Miró, mare de tres fills i àvia com a mínim de dos néts. Durant els sis anys del seu abadiat tingué temps per dur a terme moltes accions, ampliar el patrimoni del cenobi i fer erigir i consagrar quatre esglésies.

La cinquena abadessa de Sant Joan —comptant l'abadessa anònima de Sunyer—, va ser Fredeburga, documentada a partir de mitjan 962. Alguns autors l'han identificada com una possible germana dels comtes de Cerdanya-Besalú Sunifred II, Miró III i Oliba Cabreta. Va tenir un abadiat llarg, de més de trenta anys, en el qual desenvolupà una gestió patrimonial destacada de les possessions del monestir i, com la seva antecessora Emma, dugué a terme una defensa aferrissada dels interessos materials de la comunitat, especialment del castell i terme de Mogrony, disputat pels homes de Gombrèn el 987 i que acabà amb un judici fallat a favor del cenobi.

La succeí en el càrrec Ingilberga, la seva neboda, a qui acollí i educà de petita al monestir. Era filla natural del comte Oliba Cabreta i Ingilberga, esposa d'Ermemir de Besora, senyor dels castells de Besora i de Torelló, i per tant germanastra dels comtes Bernat Tallaferro de Besalú, Guifré de Cerdanya i d'Oliba, abat de Ripoll i Cuixà. El 987 va ser donada al monestir en edat infantil pel seu pare, poc abans que aquest es retirés al monestir de Montecasio a expiar els seus pecats. Malgrat procedir del llinatge dels fundadors, la seva condició de filla il·legítima marcà molt probablement la fi del seu govern, de les monges de Sant Joan i de tot el monestir.

Regest de l'acta de donació en motiu de l'oblació d'Ingilberga com a monja de Sant Joan el 987 (AMSJA, Canalars, f. 153 –saco 19º núm. 4–)

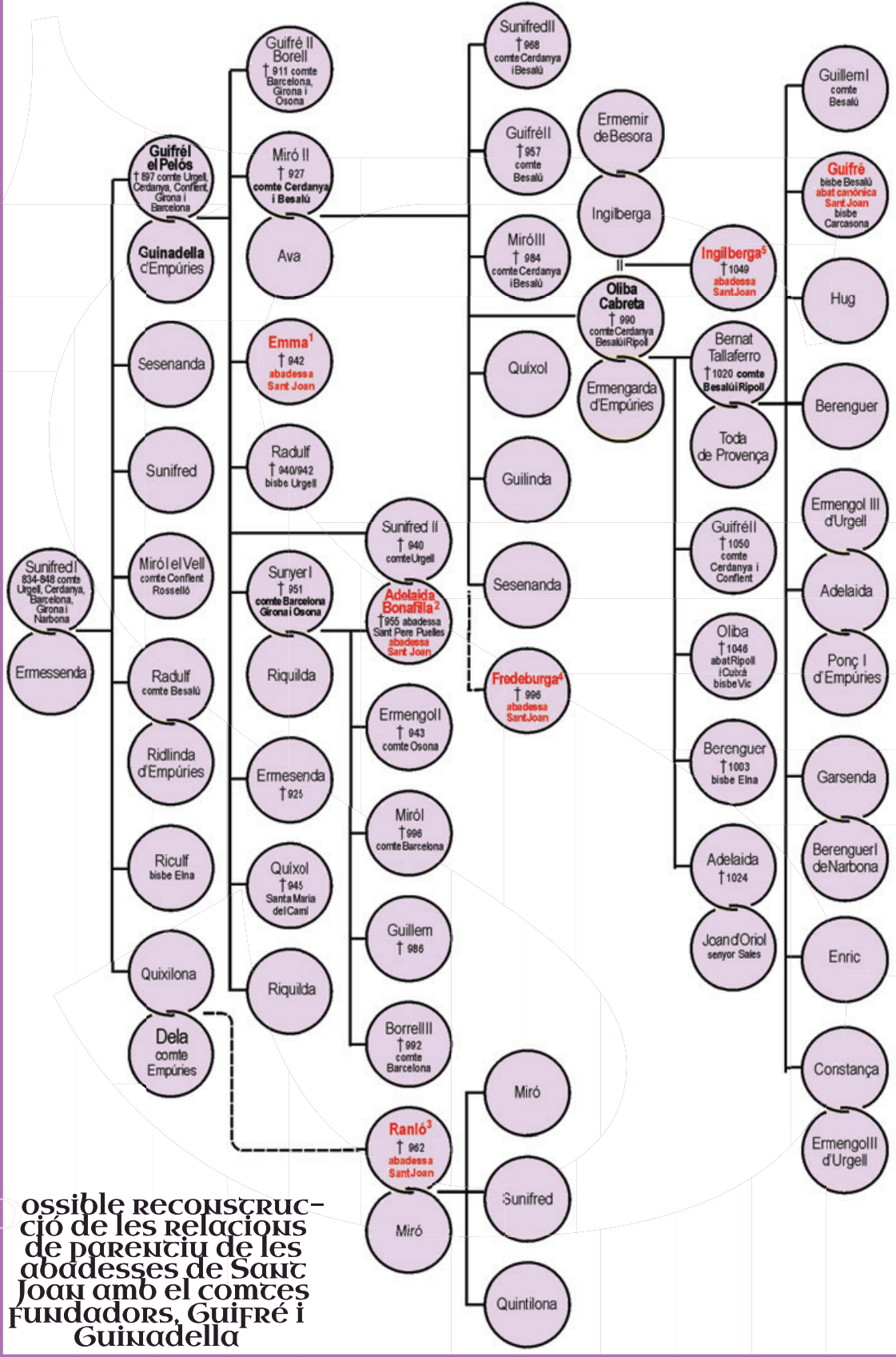
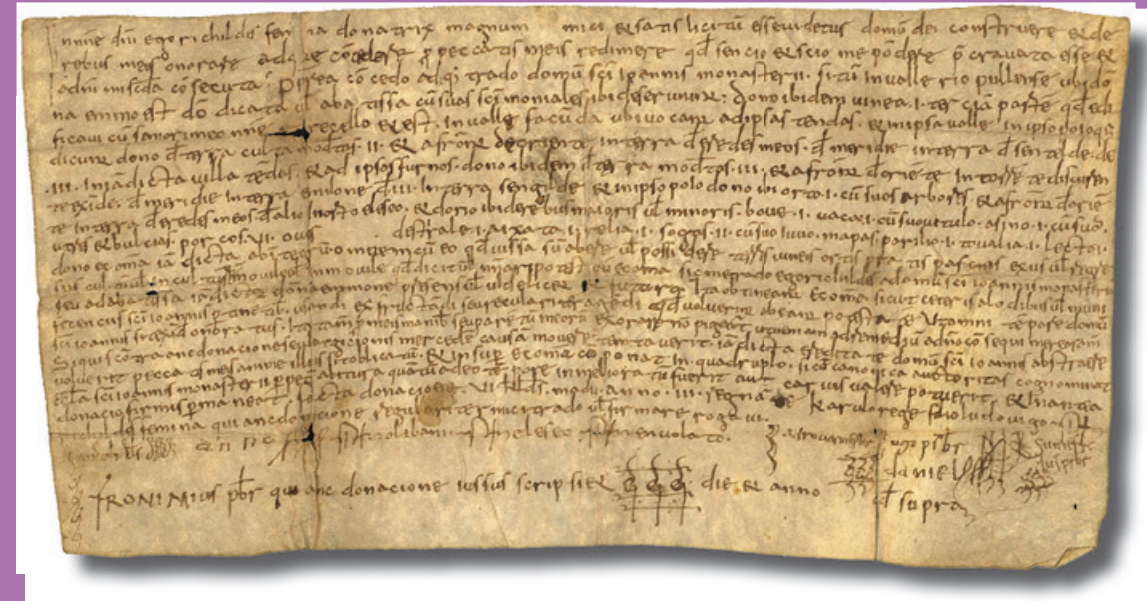
DARRERE els murs. La vida monàstica a Sant Joan

ot i la rellevància que s'ha vingut donant a les abades-
ses de Sant Joan, en bona part pel volum documental
conservat per aquest primer monestir femení, pels seus
vincles amb les cases comtals i la política territorial del
moment i també pel fet d'acabar donant nom al poble
a partir del segle XI; cal tenir present que el monestir
no fou només les seves abadeses i la gestió del seu
patrimoni.

Un monestir és un espai que acull aquelles persones que volen apren-
dre l'art d'estimar en un estil concret de vida: la vida monàstica.
Moltes vegades la documentació de tipus patrimonial, que és la que s'ha
conservat d'aquests monestirs i a través de la qual els historiadors inten-
tem apropar-nos a la seva història, ens fa oblidar les persones que vivien
i aprenien a viure en aquests monestirs. Sant Joan n'és un clar exemple.
Tots coneixem Emma i les seves successores al capdavant de la comu-
nitat, però una abadesa no fa un monestir. Darrera els noms d'Emma,
Adelaida, Ranlo, Fredeburga i Ingilberga s'hi amaguen un bon nombre

Acta d'oblatió de Riquilda com a monja del monestir de Sant Joan, 26 abril 900 (ACA, Cancelleria, Pergamins Guifré I, núm. 9)

possible reconstruc-
ció de les relacions
de parentiu de les
abadeses de Sant
Joan amb els comtes
fundadors, Guifré i
Guinadella

de dones que també van formar part d'aquest projecte i ajudaren a fer-lo créixer; malgrat que només en coneguem els noms o, en la majoria dels casos, ni tan sols això.

Aquest no és el cas de Riquilda, que l'any 900 es dona a si mateixa al monestir i a l'abadessa Emma i amb ella tots els seus béns consistents en propietats en diversos llocs de la vall i en horts, bestiar, eines del camp i alguns objectes de la llar; elements que podrien conformar una unitat d'explotació sencera i que ens parla d'una dona sola amb una capacitat econòmica gran que posseïa i gestionava el seu patrimoni i les persones que el treballaven per ella. Tampoc no és el cas d'Enquila, que entrà el 955 com a monja al monestir amb el dot del castell de Llaés i el territori de Pi de Conflent, i de qui sabem que era filla de la comtessa Elo i besnéta per via paterna del comte Guifré (el seu pare Oliba era fill de Radulf, el fill de Guifré el Pilós que fou donat a Santa Maria de Ripoll i que anys després en sortí). Ni el cas de Caríssima, que la documentem com a monja el 949 entre la comunitat firmant a l'acta d'elecció de l'abadessa Adelaida i uns anys més tard, el 960, la trobem fent donació d'un saltiri per la pregària del rector a l'església de Sant Hilari de Vidrà en el moment de la seva consagració promoguda per l'abadessa Ranlo. Un gest que també mostra la capacitat econòmica personal que tenia aquesta monja i alhora la llibertat de fer-ne ús, així com les seves inquietuds intel·lectuals i espirituals.

D'altres només en sabem el seu nom en els casos que la comunitat —o part d'ella— apareix firmant una acta, com les dues Xindiberga, les tres Elo, les dues Emma i de Riquilda, Bellucia i Aldecia que corroboren i signen l'elecció de l'abadessa Adelaida com a «*deodicates*» el 949; o n'intuïm la seva presència, com les nombroses dones de condició social més humil que serviren i acompanyaren les monges de Sant Joan en el seu dia a dia al monestir: cuineres, hortolanes, pasteres, etc.

Les primeres, foren dones destacades de la societat catalana alt medieval; filles, germanes, nétes, vídues, mares de l'elit política, econòmica i religiosa dels comtats catalans en formació. Dones provinents majoritàriament de l'aristocràcia, amb una àmplia educació, una posició social i econòmica preeminent i una important ascendència espiritual sobre el poble. També dones locals, de la zona de Sant Joan i encontorns, dones hisendades o filles d'hisendats, amb certa capacitat econòmica i la llibertat de fer-ne ús per entrar al monestir. En canvi, les segones, les anònimes, han estat oblidades per la història; com la munió de camperoles, artesanes, dones i mares que integraren la societat del moment i que difícilment ens apareixen documentades. Però tant unes com les altres foren dones que desenvoluparen les seves capacitats més enllà dels rols que la societat els reservava, vivint i participant d'un espai de convivència pròpiament femení; malgrat que no exempt de la intervenció masculina.

Primera pàgina de la Regla de sant Benet del monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona (BM, Ms 067)

Com era la vida monàstica a Sant Joan? Poca cosa sabem sobre la vida material i espiritual que aquestes dones van viure en aquest monestir, la tipologia de documentació conservada no ens ho permet i la manca total d'intervencions arqueològiques en l'indret on s'alçà el cenobi tampoc pot aportar llum. Un document de 949 diu que l'abadessa Emma «en vida, va governar el ramat de serves de Déu que se li havia sotmès i es va reunir al seu voltant segons el ritu i l'ordre de la institució monàstica». Però, quin era aquest ritu i ordre monàstic?

Cal esperar fins l'any 938, més de cinquanta anys més tard de la fundació, per trobar la primera referència al seguiment d'un codi normatiu de vida monàstica a Sant Joan; i aquest és la Regla de sant Benet. Una regla que té els seus orígens a la Itàlia del segle VI, però que visqué un període de gran expansió sota l'imperi de Carlemany i la reforma de Benet d'Aniana al segle IX com a model hegemònic de tots els monestirs carolingis i dels territoris afins. I Sant Joan no en fou una excepció, ja que neix en una etapa i ambient de benedictinització del monaquisme occidental. Ara bé, la Regla de sant Benet és un codi normatiu monàstic fet per un home, un monjo, i destinat a un col·lectiu masculí, que conté diversos capítols o elements que no poden ser observats per una comunitat femenina, com el referents a l'ús d'objectes i peces de roba pròpies del gènere masculí, a la sortida del monestir per predicar, a l'ordenació de monjos com a preveres, etc. Fet que segurament deuria motivar l'elaboració d'un costumari per adaptar la realitat de la Regla de sant Benet al dia a dia de la comunitat femenina de Sant Joan.

No ens ha arribat fins als nostres dies cap manuscrit de la regla ni cap costumari provinent de Sant Joan; però, partint del model cenobític proposat per sant Benet i seguit per aquest monestir, podem esbossar

Els costumaris eren reculls de normes i costums elaborats pels monestirs, tant masculins com femenins, per actualitzar la regla mare amb la qual es regia a les necessitats i realitats del propi monestir.

alguns elements claus de la vida de les monges santjoanines darrera els seus murs.

En tot monestir, tant masculí com femení, hi ha quatre figures claus sense les quals no hi pot haver vida monàstica: l'abadessa, la priora, la

majordoma i la portera. La primera, l'abadessa, juga conjuntament amb la priora, un paper clau i aglutinador de tota la comunitat; és la mare i la mestra espiritual, la qui ho organitza tot en el seu monestir, la qui vetlla pel clos monàstic i per les persones que en formen part i n'és responsable última de les claus, que tanquen i obren aquest espai. La priora és la mà dreta de l'abadessa i la qui assumeix el seu paper quan aquesta és fora o ha mort. Per la seva banda, la majordoma, és la mare material, la responsable de vetllar pel patrimoni del monestir i perquè totes les monges que formen la comunitat siguin ateses en les seves necessitats alimentaries, materials, de salut, de vestuari... Finalment, la portera ostenta el càrrec que tipifica el monestir com institució tancada, assegurant la separació ben clara entre interior i exterior i la protecció dels espais monàstics de qualsevol ingerència externa (en algunes regles també té la missió d'acollir els pobres, els pelegrins i els hostes que s'apropen al monestir).

Un altre element imprescindible de la vida cenobítica és la doctrina espiritual que cal seguir dins el monestir, fonamentada sempre en la caritat, en l'amor. Són característiques d'aquesta doctrina el servei mutu, l'obediència mútua com escolta activa i execució del que s'ha escoltat; tot en un ambient de silenci (no de mutisme radical), practicant la humilitat, l'acceptació del que s'esdevé en el dia a dia.

Poc sabem de la manera d'admetre nous membres a la comunitat i de la fórmula de la seva professió monàstica. Per algunes cartes de dot que s'han conservat, coneixem alguna de les fórmules d'entrada de les dones al monestir. Així, sabem que el 1005 Emma va ser donada pels seus pares al monestir juntament amb la seva dot formada per una part d'un alou a Vallfogona i d'altres béns a Ripoll i als comtats de Girona, Empúries i Peralada; o que vers el 987 la futura abadessa Ingilberga va ser entregada en la seva infantesa amb el seu dot format per un alou al Vallespir. Així, doncs, l'entrada al monestir de nenes en edat infantil de la mà dels seus pares era un fet habitual, però no era l'única fórmula d'entrada. També les dones adultes o d'avançada edat eren rebudes al monestir com a monges; n'és exemple l'entrada de Letgarda el 1011, que entra ella mateixa aportant els béns que posseïa per donació o herència del seu pare, o de l'existència de l'abadessa Ranlo, que va esdevenir abadessa el 955 essent ja vídua, mare i àvia.

Caplletra inicial de la Regla de sant Benet del monestir de Sant Antoni i Santa Clara de Barcelona (BM, Ms 067)

En canvi, desconeixem la fórmula de professió monàstica que seguien, ja que no s'ha conservat cap testimoni de carta de professió santjoanina. Si bé, la que empraven no deuria diferir massa de la proposada a la Regla de sant Benet i que conté els tres elements claus de l'observança benedictina: obediència, la monja viurà en obediència dins el monestir; conversió de costums, amb tot el que comporta viure com a monja, i estabilitat, lligant-se a una comunitat concreta i per tant a un territori.

Finalment, el codi normatiu de Sant Joan hauria de contenir també els elements de regulació de l'organització interna del cenobi i de la jornada monàstica —amb els seus tres pilars fonamentals: l'ofici diví, la lectura de l'Esclatpura i el treball— i de les relacions del monestir amb l'exterior.

Fullà dels murs. L'empremta de Sant Joan en el territori

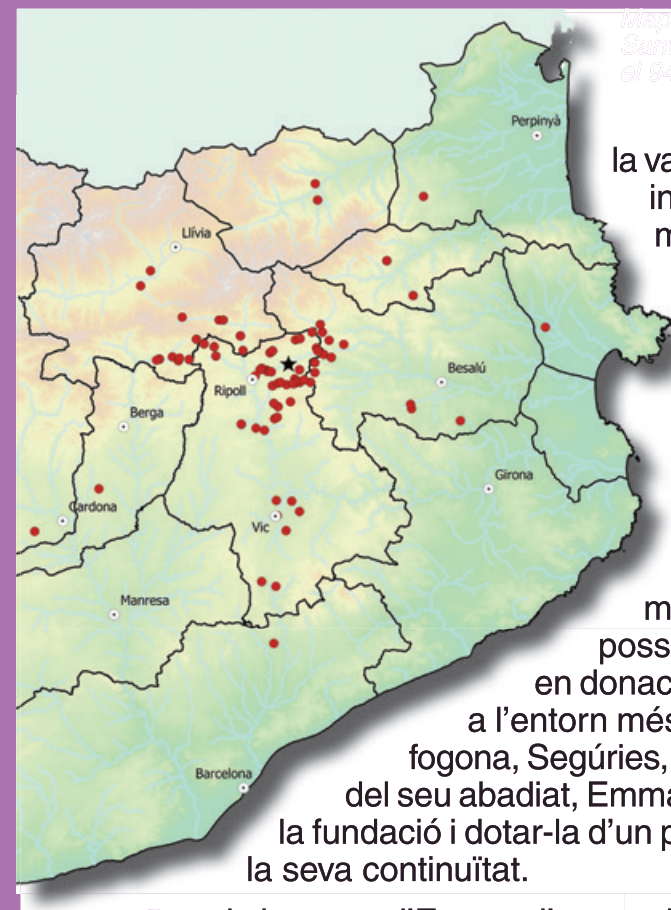
La comunitat femenina de Sant Joan deixà empremta en el territori que l'envoltà a través de dues vies diferents: l'adquisició i gestió del seu patrimoni i el poblament associat a aquests; la participació a l'expansió i implementació de la xarxa parroquial.

els historiadors han destacat el volum patrimonial d'aquest primer monestir femení, fent-lo en moltes ocasions responsable dels conflictes polítics apareguts a l'entorn de la comunitat. I és que Sant Joan, a causa de la seva fundació tan primerenca, acumulà un destacat patrimoni monàstic al llarg dels seus cent trenta anys de vida, especialment durant la seva primera etapa: la fundació i abadiat d'Emma.

En el moment fundacional de Sant Joan el 877, els comtes Guifré el Pilós i Guinadella fan donació en l'acta de consagració de l'església monàstica de diversos alous que posseïen: el castell de Mogrony amb el seu terme i l'església de Sant Pere; a la vall de Ripoll, les viles de Sagnari i d'Estamariu; a la vall del Conflent, unes vinyes, i al comtat d'Empúries, la vila de Cabanes. El bisbe Gotmar de Vic hi afegí els delmes i primícies sobre diversos vilars i sobre les possessions que d'ara en endavant els pobladors poguessin rompre o cultivar. Així, el terme territorial inicial del monestir s'establí entre el territori de Besalú a l'est; la serra de Vallfogona al sud; la serra d'Arçamala i el camí vers Osona a l'oest, i el riu Ter al nord.

Aquestes possessions inicials es veieren ràpidament ampliades —com s'observa en el precepte d'immunitat concedit pel rei Carles el 899, el decret conciliar de Sant Tiberi d'Agde de 907 o l'acta de reconeixement dels habitants de la vall de 913—, amb noves propietats: el castell de Besora amb el seu terme i les esglésies de Santa Maria i Sant Quirze per donació del bisbe Gotmar després de 897; l'església de Santa Eulàlia de Fullà al Conflent i la de Santa Leocàdia de localització incerta... També el terme de Sant Joan s'amplià notablement amb les vint-i-una vil·les que ja consten en l'acta de reconeixement de 913.

Durant l'abadiat d'Emma les possessions no deixaren de créixer. Amb quaranta-quatre anys de govern, adquirí béns a Vallfogona, Segúries,

Mapa de les propietats del monestir de Sant Joan a la mort de l'abadessa Emma el 942 (autor: Xavier Costa)

la vall de Ripoll i el terme de Llaés; indrets propers al cenobi on el monestir ja posseïa propietats amb anterioritat. Sense oblidar els que adquirí on el monestir no n'hi tenia cap, expandint els seus interessos territorials vers l'oest: a la vall de Lillet, el terme de Castellar de N'Hug i el de Gombrèn. A aquesta gestió d'adquisicions d'Emma, cal sumar-hi les diverses possessions que Sant Joan rebé en donació, concentrades bàsicament a l'entorn més immediat del monestir: Vallfogona, Segúries, la vall de Ripoll i Llaés. Al final del seu abadiat, Emma havia aconseguit consolidar la fundació i dotar-la d'un patrimoni extens que garantís la seva continuïtat.

Amb la mort d'Emma, l'expansió patrimonial es ralentí. En primer terme, perquè en vida Emma posseïa propietats per herència del seu pare i familiars que administrava personalment, i aquestes no passaren íntegrament al monestir en la seva mort; i, en segon lloc, perquè les seves successores no tingueren ni el poder ni la seguretat jurídica i política d'Emma. No obstant, podem destacar el curt però bon govern de l'abadessa Ranlo, que incrementà el patrimoni amb possessions a l'entorn del terme de Sant Joan: al sud, a Vallfogona, la serra de Tenes, Llaés i a la vall de Sora; al nord, sobre la riera de Malatosca. Segons Eduard Junyent, Ranlo «apareix com una reorganitzadora dels territoris adscrits al seu monestir, estesos especialment cap a aquests nous dominis».

Fredeburga, la seva successora al càrrec abacial, amb un abadiat més llarg, es distingí per una gestió del patrimoni marcada per la nul·la adquisició de propietats. En el seu lloc, aquesta abadessa optà per permutar amb tercers propietats del monestir disperses o solitàries per noves possessions més properes als dominis del cenobi, i així aglutinar les possessions monàstiques a l'entorn dels seus principals dominis. En aquest sentit s'encamina la permuta que feu amb els comtes Seniofred, Oliba i Miró de Cerdanya-Besalú, probablement germans seus, d'unes

possessions del monestir al comtat de Besalú a canvi d'unes altres al territori de Vidrà. Així mateix, cal destacar les nombroses donacions de què fou objecte Sant Joan durant el seu govern, la majoria també a l'entorn del terme i domini de Sant Joan (Vallfogona, Llaés, Tenes, Segúries...); i el judici que guanyà en la defensa del castell i el terme de Montgrony davant les pretensions dels homes de Gombrèn.

La succeí l'abadessa Ingilberga, que realitzà algunes compres de terres a Fogonella i a la vila de Ges. A part d'algunes donacions al monestir, el seu abadiat fou de manteniment patrimonial; només augmentat per les dots d'entrada de diverses monges. I és que a les compres o permutes del monestir i a les donacions dels fidels, cal sumar-hi les propietats ofertes al monestir amb la dot de les monges entrants. Com les de les ja esmentades Riquilda, que l'any 900 entra al monestir amb diversos béns situats a la vila de Tenes i a Vallfogona; o Enquila, que el 955 la seva mare, la comtessa Elo, la dona a Sant Joan juntament amb el castell de Llaés i el territori de Pi de Conflent. També Gurgúria entrà possiblement abans del 904 amb possessions a la vil·la d'Estègal, a la vall de Ribes; Elo, filla de Guinedilda, ho feu el 926 amb un alou a la vall de Segúries; una altra noia entrava el 965 amb un alou a Bianya i un altre a la vila de Planeses, al comtat de Cerdanya; i les dues dones que entraren durant l'abadiat d'Ingilberga: Emma el 1005 amb un alou a la vila de Tenes i béns dispersos pels comtats de Girona, Empúries i Peralada; i el 1011 Letgarda amb propietats al Vallespir, Arcs, el vilar de Calvo i la vila de Bula.

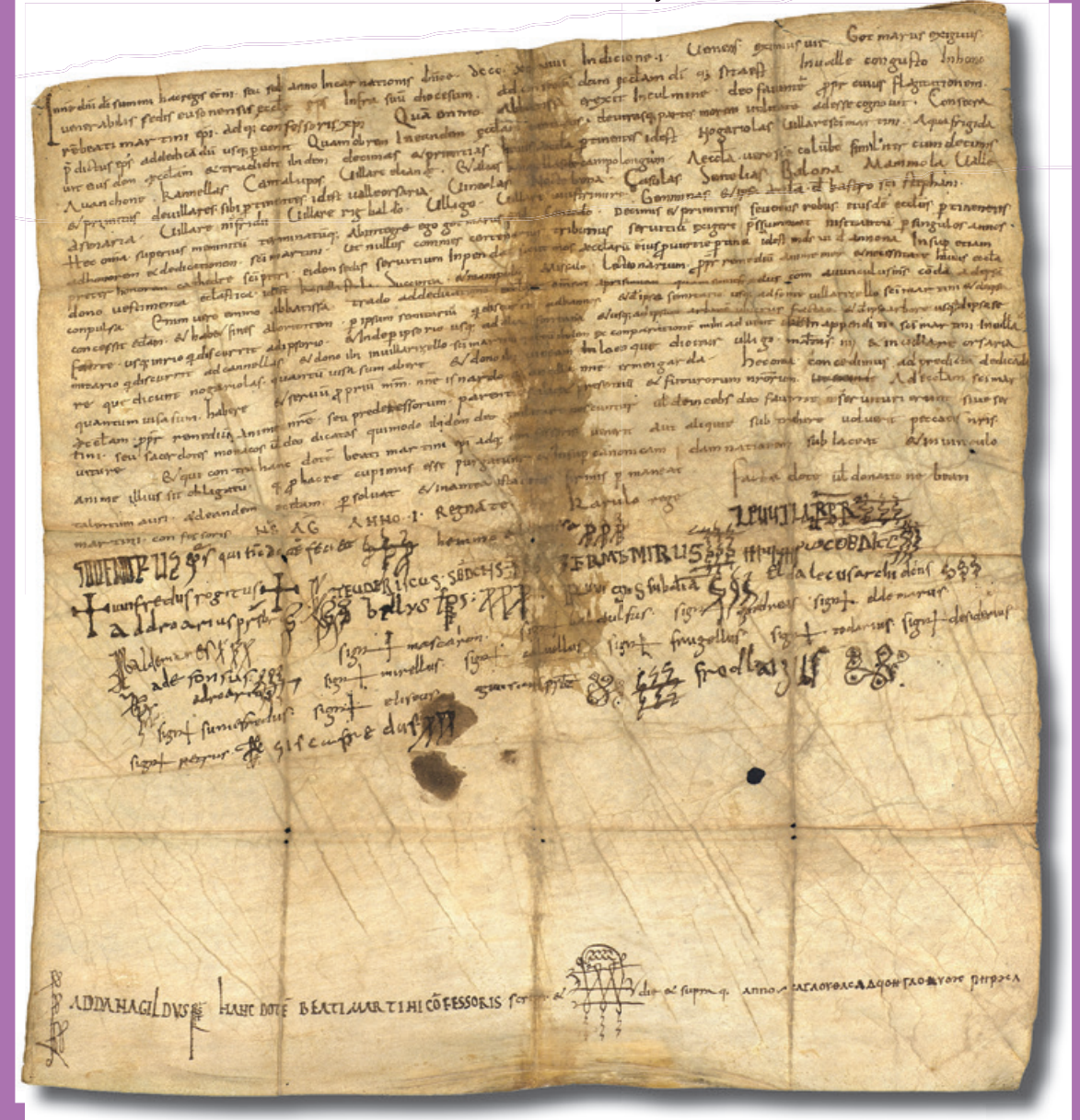
Així, doncs, podem concloure que, bàsicament, Emma construï i les abadesses que la van succeir es concentraren en mantenir la seva obra i arrodonir-la consolidant els dominis més propers a Sant Joan.

Per altra banda, la conquesta comtal vers el sud portà una nova organització politicoeconòmica del territori ocupat sota les estructures carolíngies i alhora una restauració o reconstrucció de les estructures religioses, principalment de les diòcesis —sotmeses a l'arquebisbat de Narbona a causa de l'ocupació sarraïna de Tarragona—. Així, a la reinstauració de la diòcesi de Vic entre el 513 i el 693, li seguí la construcció de la xarxa parroquial, paral·lela a l'avenç territorial.

Les esglésies dels monestirs catalans alt medievals feien funcions d'església monàstica i parroquial al mateix temps. Això vol dir que eren emprades com a oratori per la comunitat de monjos o monges i alhora hi havia un rector que impartia els sagraments als fidels del terme parroquial. L'església monàstica de Sant Joan també tenia aquest doble perfil. Però, a més a més, el monestir de Sant Joan amb les seves abadesses el capdavant, molt especialment amb Emma, participà del moviment d'assentament i consolidació de la xarxa parroquial sobre el territori fent construir i consagrar noves esglésies i dotant-les amb els béns materials necessaris pel culte.

Més enllà, doncs, de la vessant tan ben documentada de les abadesses de Sant Joan com a governadores, gestores i senyores d'un patrimoni, elles també van exercir una important tasca espiritual, molt especialment encaminada a l'expansió i implantació de la xarxa parroquial dins els seus termes territorials.

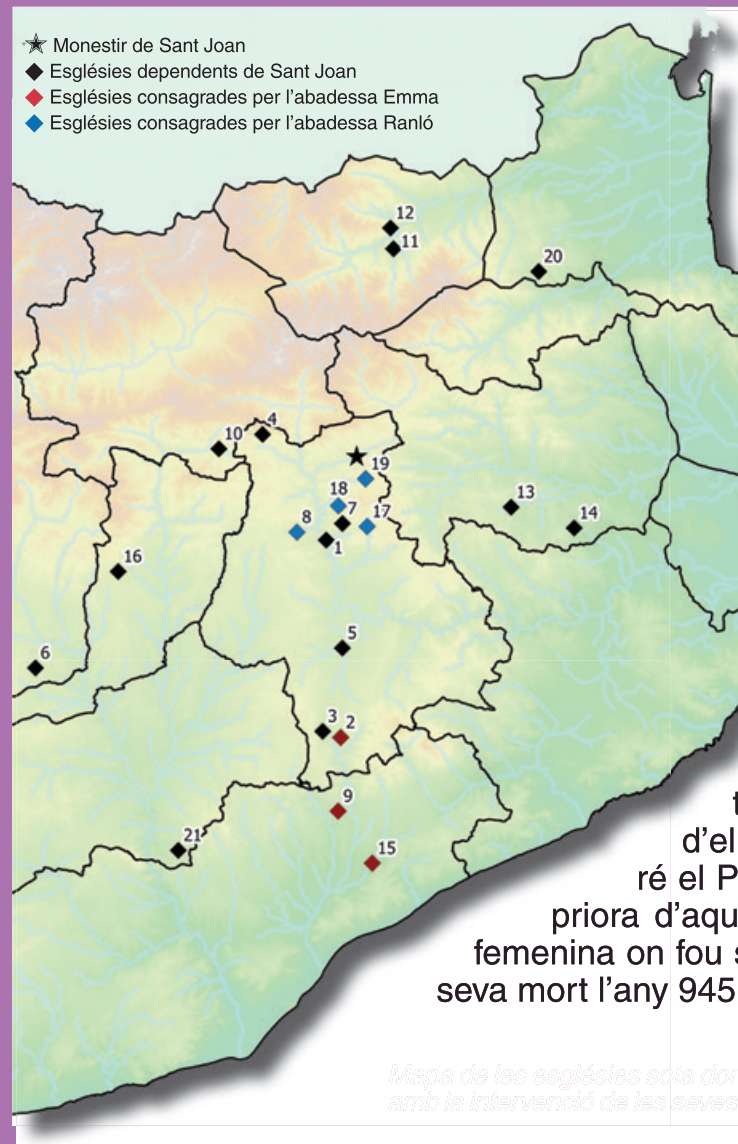
Així, el 898 Emma va fer erigir i consagrar pel bisbe de Vic l'església de Sant Martí del Congost (Aiguafreda de Dalt), en un alou que no era propietat de Sant Joan, sinó de l'abat Sunifred de Santa Maria d'Arles, oncle d'Emma. Li seguiren les esglésies de Sant Sadurní de la Roca i Sant Genís de l'Ametlla del Vallès el 4 de juliol de 932.

Acta de consagració de l'església de Sant Martí del Congost (Aiguafreda), 5 agost 898 (ACA, Cancelleria, Pergamins Guifré I, núm. 8)

Posteriorment, l'abadessa Ranlo seguí les mateixes passes, donant suport i apadrinant de la mà del bisbe Ató de Vic, les consagracions de quatre esglésies més entre el 19 d'abril i el 3 de maig de 960: Sant Hilari de Vidrà, Sant Bartomeu de Llaés, Sant Julià de Vallfogona i Sant Pere de Sora.

Així doncs, Sant Joan participà i promogué l'assentament de la xarxa parroquial en els seus territoris a través de la construcció, consagració i dotació de fins a vuit esglésies, en les quals no solament intervingué en l'edificació i dotació patrimonial pel seu sosteniment, sinó també hi feu donació de l'aixovar litúrgic indispensables per a la celebració del culte: casulles, estoles, maniples —ben possiblement brodats per les mateixes monges de Sant Joan— com també missals, leccionaris, etc. Aquest fet permet afirmar que l'empremta d'aquest monestir i de les seves abadeses en l'expansió del culte cristià als comtats catalans no pot ser gens menystinguda.

En aquesta expansió espiritual de Sant Joan, algunes autors han relacionat la fundació del monestir o priorat femení de Santa Maria del Camí amb l'abadessa Emma. Aquesta capella situada a la Garriga (Vallès Oriental), vora el camí que des de Vic mena a Barcelona, va acollir probablement un grup informal de dones, *deodicates* o verges consagrades, de les quals tan sols ens ha transcendit el nom d'una d'elles: Quixol, filla de Guifré el Pilós i germana d'Emma, priora d'aquest espai de religiositat femenina on fou sepultada després de la seva mort l'any 945.

Mapa de les esglésies sota domini de Sant Joan o consagrades amb la intervenció de les seves abadeses (autor: Xavier Costa)

Ingilberga i la fi del monestir de Sant Joan

Ingilberga fou la darrera abadessa del monestir de Sant Joan, amb ella finí el primer cenobi femení dels comtats catalans. Un fet que ens ha estat transmès per dues còpies posteriors (del segle XII i XIII, respectantament) del decret original d'expulsió de les monges de Sant Joan emès pel papa Benet VIII vers el 1017.

Segons el document, el desembre de 1016, el comte Bernat I de Besalú, dit posteriorment Tallaferro, viatjà a Roma acompanyat dels seus germans el comte Guifré de Cerdanya i l'abat Oliba de Ripoll, els seus fills Guillem i Guifré i alguns alts càrrecs de l'Església de Vic (l'ardiaca, el primicer i el sagristà) per denunciar davant el papa la mala conducta de les monges de Sant Joan sota el govern de la seva germanastra, l'abadessa Ingilberga.

Les acusacions contra les monges foren molt greus. Bernat Tallaferro declarà que ultratjaven la religió «amb el producte de l'execrable prostitució» i practicant «els escarns de Venus» concebien descendència i «consentien

Decret d'expulsió del papa Benet VIII de les monges de Sant Joan, 1016-1017 (ACA, Cancelleria, Butlles, Lligall 1, núm. 1 —còpia segle XII—)

parricidis per tal que ningú no conegués els contactes». Davant les acusacions, el papa reclamà proves, però el comte li respongué que «el crim era prou manifest pels pobles veïns» i no mancaven proves, i que ell mateix privatament, davant dels llegats papals i també públicament ja les havia denunciat moltes vegades; i malgrat això, elles «s'havien abandonat, encara més, a la vergonyosa lascívia». Per la qual cosa, reclamava que «fossin arrencades de soca-rel i en el seu lloc fos restablert, amb l'autoritat papal i per sempre, l'orde clerical». Donava a entendre, doncs, que els desordres venien de lluny i que totes les vies de remei que s'havien intentat no havien aconseguit fruits, per la qual cosa el comte i l'Església de Vic es veien obligats a demanar la intervenció del papa.

Segons sempre el mateix document, el papa instà a l'abadessa i la comunitat a anar a Roma i defensar-se. Però a la data escollida pel judici, ni les monges ni cap llegat seu es va presentar i Benet VIII conclugué que el silenci mostrava la seva culpabilitat, ja que no defensant-se evitaven que les seves culpes poguessin ser demostrades. Per això, el papa dirigeix el decret al bisbe Borrell de Vic i a l'abat Oliba, ordenant-los que es facin càrrec de l'expulsió completa de les monges «com a abominables meretrius de Venus», que les privin de tot domini i en el seu lloc col·loquin una comunitat de clergues que visquin sota l'orde canonical i sota la protecció de la Santa Seu.

Finalment, el decret diu que aquelles monges que vulguin continuar vivint com a monges fora del monestir, se'ls doni en vida els béns necessaris per a la seva manutenció. És a dir, que l'única opció que tenen aquelles monges «no negligents» és continuar vivint com a monja fora del monestir, sense l'emparedament de la institució comunitària, sinó soles, com a verges consagrades.

BERNAT de Besalú [...] denunciat, per a coneixement de la Seu apostòlica, acompanyat d'altres osonencs, clergues enviats a Nòs, [...] i altres homes religiosos d'òptima condició, una infàmia horrible, amb un preclar testimoni, i no sense una gran tristesa, tot referint que un cert lloc constituït a l'interior dels termes de la vostra diòcesi en honor a sant Joan, dit de Ripoll, que havia estat organitzat amb sacerdots i servidores de Déu perquè es mantinguessin, segons la regla, amb l'ofrena piadosa dels fidels, ho feien però, en ultratge de la religió que s'ha de venerar, amb el producte de l'execrable prostitució. I no només es practicaven, tan irreverentment, els escarns de Venus, i així ridiculitzada la imatge de santedat, ans, fins i tot, donada aquesta malèfica forma de concebre descendència, es consentien parricidis per tal que ningú no conegués els contactes.

(Decret d'expulsió, 1017. Traducció de Joan-Josep Busqueta i Riu)

Sant Agustí lliurant la regla als canonges. Regla de sant Agustí de la canònica de Sant Joan, 1235 (AMSJA)

L'objectiu final del decret no és altre, doncs, que castigar les monges dissolent la comunitat per així desposseir-les legalment dels béns que posseeixen: el monestir i el seu patrimoni.

Historiogràficament s'han donat per certes les acusacions i la mala conducta de les monges. Així, alguns historiadors, per exemple, han dit que l'abadessa Ingilberga (acusada en el decret com la pitjor de totes) era massa jove en assumir el càrrec i no va rebre l'educació adequada per exercir d'abadessa correctament. Però Ingilberga devia assumir el càrrec d'abadessa a l'entorn dels vint anys, més tard per exemple que la seva antecessora Emma, de qui tots els historiadors n'han elogiat el seu bon govern. També s'ha destacat la il·legimitat del seu naixement, com si la «immoralitat» dels actes de la seva concepció es transmetessin genèticament i fessin d'Ingilberga una dona feble moralment i propensa a cometre pecat.

Molts autors han argumentat que les monges entraven al monestir de nenes per voluntat paterna i que, per tant, la seva vocació no era forta i era normal que en fer-se grans no es comportessin com era propi de la seva condició monàstica. Una afirmació que serviria per a qualsevol monestir, femení o masculí, des de l'alta edat mitjana fins bona part de l'època moderna, ja que l'entrada de nens i nenes als monestirs des de ben petits era una pràctica normal i ben estesa arreu.

També s'ha argumentat que la presència de l'abat Oliba, germà del mateix comte de Besalú i germanastre d'Ingilberga, donava veracitats a les acusacions, ja que es considera que l'abat Oliba era home d'una gran moral cristiana. No obstant, l'abat Oliba formava part interessada per doble banda en l'acusació: en primer lloc, els lligams familiars amb el principal acusador,

el comte de Besalú; i, en segon lloc, la preeminència que tenia dins la seu de Vic, on ja actuava com a segon del bisbe a qui succeiria en la seva mort l'any següent —restant com a únic executor del decret.

Finalment, s'ha considerat que la força moral atribuïda al papa revestí de veracitat les acusacions. Però cal tenir present la posició política que jugava en aquells moments el papat: una institució de poder en construcció, que lluitava perquè els poders temporals reconeguessin la seva autoritat i posició hegemònica i que veia com els comtes i nobles catalans freqüentaven la seva cort des de mitjan del segle X buscant escapar de la influència i autoritat dels reis francs per refermar la seva independència.

No obstant, diversos historiadors, sense posar en qüestió les acusacions de desordre moral de la comunitat, han incrementat el pes que van tenir les ambicions econòmiques i polítiques del comte Bernat Tallaferro de Besalú en el desenllaç final de la comunitat. Per exemple, Josep Maria Salrach situa clarament la desaparició del monestir de Sant Joan entre les conseqüències que van tenir les baralles internes de les dues branques comtals descendents de Guifré el Pilós: la de Cerdanya-Besalú i la de Barcelona-Girona-Osona. Unes lluites que ja trobem a Sant Joan immediatament després de la mort de l'abadessa Emma el 942, i que es devien a la reclamació que les dues branques descendents de Guifré feien sobre el domini o patronatge del monestir, que consideraven una extensió del patrimoni familiar. El copatronatge de Sant Joan va tendir a recaure sobre la branca de Cerdanya-Besalú, i conseqüentment Bernat Tallaferro considerava aquest cenobi part del seu patrimoni comtal i el volia controlar i gestionar com a tal.

Bernat Tallaferro, a més a més, era comte d'un comtat sense seu episcopal. I, com fa constar Josep Maria Salrach, en aquella època la designació de bisbes se l'atribuïen les autoritats civils: comtes i vescomtes que tenien seu episcopal dins els territoris on exercien la seva potestat i on habitualment col·locaven persones properes a la família i a la política familiar. El fet de no disposar d'una seu episcopal dins els seus territoris suposava per al comte de Besalú una limitació política important que el situava en una posició de feblesa respecte als altres comtes, ja que el clergat, les esglésies i els monestirs dels comtats de Bernat Tallaferro es trobaven sota l'obediència de bisbes forans: el bisbe de Girona per als del comtat de Besalú i el de Vic per als del Ripollès. Ambdues seus sota la potestat territorial del casal comtal de Barcelona, amb qui mantenia llargues tensions de poder des de feia generacions.

Per això el casal comtal de Cerdanya-Besalú intentava aconseguir aquest control de l'església del seu territori, com ha assenyalat Salrach, a través de negociar amb els comtes veïns l'adquisició de dignitats eclesiàstiques per als seus fills, i en cas necessari comprar-les; retenir sota la seva propietat totes aquelles esglésies i tributs eclesiàstics que pogués, i fundar i assumir la protecció i patronatge de monestirs (alguns dels quals va posar sota la tutela directa de Roma per escapar a l'obediència del bisbe i subjectar-los més a

Detall de la Regla de sant Agustí de la canònica de Sant Joan, 1235 (AMSJA)

la família comtal; aquest és el cas també de la nova col·legiata de Sant Joan).

És en aquest ambient on el comte Bernat de Besalú aconseguí que el papa Benet VIII li concedís, el gener de 1017, la fundació del nou bisbat de Besalú (donant-li l'opció de triar seu entre les esglésies del monestir de Sant Joan, del monestir de Sant Pau de Fenollet i de la col·legiata de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú) i la designació del seu fill Guifré, d'uns setze anys d'edat, com a primer bisbe. Per dotar la fundació d'aquest nou bisbat a l'església de Sant Genís i Sant Miquel de Besalú, el comte va emprar bona

part del patrimoni del monestir de Sant Joan.

En conseqüència, és obvi que els interessos del comte Bernat de Besalú sobre Sant Joan eren molt forts i que la presència de les monges en el monestir podia ser un greu contratemps a aquests si no es sotmetien a la seva voluntat, cosa que ens pot dur a qüestionar-nos si les acusacions sobre les monges de Sant Joan eren fundades o no. Certament, els fets només ens han arribat a través d'un sol document i no es troba cap referència documental indirecta sobre l'abadiat d'Ingilberga que permeti detectar alteracions en la vida monàstica del monestir. Ara bé, si eren innocents, perquè no es van defensar?, perquè no van anar a Roma? I si Ingilberga era la més culpable, perquè a la seva mort, el 1040, va ser enterrada a la catedral de Vic i recordada en el necrològic d'aquesta catedral com a abadessa de bona memòria, germana del bisbe Oliba?

Difícilment arribarem a tenir les respostes a aquestes preguntes; però, en tot cas, la història ens mostra com l'expulsió i extinció de tota una comunitat no és la solució més habitual per a una conducta inadequada d'una monja, d'una part de la comunitat o de tota una comunitat sencera. En canvi, els interessos de poder de Bernat Tallaferro i de la família comtal de Besalú sí que són ben clars.

Sant Joan sucumbeix a les ingerències externes del poder, en un moment de tensió important entre els poders laics (reis, comtes, nobles...) i l'Església. Com ja ha destacat Josep Maria Salrach, a inicis del segle XI els diferents estaments de l'Església comencen a buscar la independència dels poders laics locals i a reclamar el dret de disposar autònomament de temples, rendes i de la designació dels càrrecs eclesiàstics. Un moviment que es consolidarà amb la posterior reforma gregoriana impulsada pel papa Gregori VII. Sant Joan, però, viu un dels darrers cops de força dels poders laics en els assumptes d'Església en els comtats catalans.

E Una memòria TERÇIVERSADA

El monestir femení de Sant Joan no fou anomenat mai de Sant Joan de les Abadesses fins després de la seva extinció, quan amb el pas dels anys, començà a aparèixer en la documentació «l'abadia de Sant Joan de Ripoll, anomenada de les Abadesses» (1098) per referir-se a la canònica clerical masculina. Parlar del monestir de Sant Joan de les Abadesses com al primer monestir femení dels comtats catalans és, doncs, un anacronisme.

Però la preeminència i fortalesa de la figura històrica d'Emma i el nom de Sant Joan de les Abadesses, fossilitzat per denominar tant les diverses institucions religioses posteriors com la població, han dut a una reducció de la realitat monàstica de Sant Joan identificada amb les abadesses. Com a símbol comunitari i de poder econòmic i polític, certament el terme abadesses ha fet fortuna. Encara avui l'església parroquial de Sant Joan de les Abadesses és identificada com a monestir de Sant Joan de les Abadesses, si bé aquest espai no acull una institució monàstica de forma continuada des de 1017. En aquest sentit, el monestir de Sant Joan i les seves abadesses han guanyat la partida de la memòria històrica a la canònica clerical masculina posterior, de més de cinc-cents setanta anys de vigència fins al 1592 —incloses les breus interrupcions dels monjos i monges marselleses—, i a la col·legiata que la seguí entre 1592/1597-1879, sense oblidar la identitat parroquial actual.

No obstant, aquest reconeixement nominal a la institució inicial i fundadora de la població de Sant Joan de les Abadesses i a les seves dirigents, no s'ha vist traduït en un reconeixement social vers la seva història i la seva empremta; més enllà d'Emma i les abadesses successores. Potser aquest fet es deu al pes del seu desenllaç i als mecanismes de memòria que se solidificaren en l'imaginari popular a través de la llegenda del comte Arnau. La confusió i amalgama a mitjan segle XIX entre els fets de 1017, les acusacions del comte Bernat Tallaferro sobre l'abadessa Ingilberga i la comunitat, i la llegenda del comte Arnau transmesa per una cançó po-

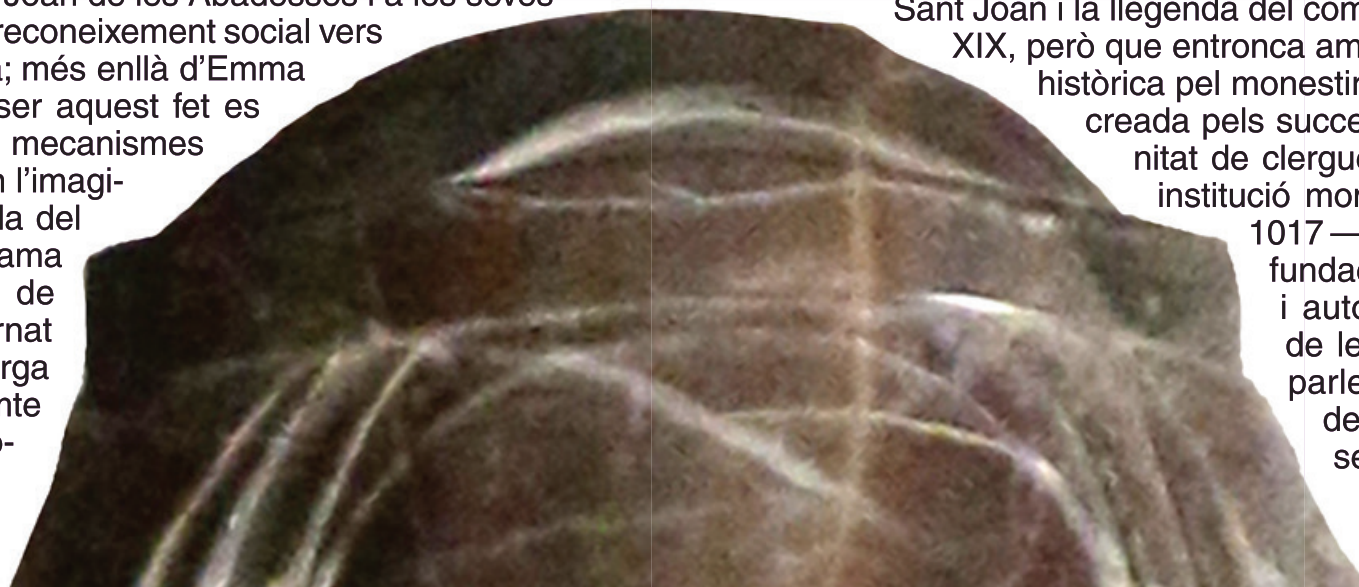
— «¿ΑΗΟΝΤ ΟΣ ΗΑΝ ΔΟΝΑΤ ΡΟΣΑΔΑ – ΣΟΜΡΤΕ Λ'ΑΡΝΑΥ?
¿ΑΗΟΝΤ ΟΣ ΗΑΝ ΔΟΝΑΤ ΡΟΣΑΔΑ? – ΙΒΑΙΣΑΜ ΔΕΥ ΒΑΛ!»
— «ΑΙ ΙΝΦΕΡΝΙ ΜΕ Λ'ΗΑΝ ΔΟΝΑΔΑ – ΜΥΛΛΕΡ ΛΕΑΛ
ΑΙ ΙΝΦΕΡΝΙ ΜΕ Λ'ΗΑΝ ΔΟΝΑΔΑ – ΒΙΥΔΕΤΑ ΙΣΥΑΛ.»
— «¿ΡΕΡΚΥΕ ΑΛΛΙ ΟΣ ΛΑ ΗΑΝ ΔΟΝΑΔΑ – ΣΟΜΡΤΕ Λ'ΑΡΝΑΥ?
¿ΡΕΡΚΥΕ ΑΛΛΙ ΟΣ ΛΑ ΗΑΝ ΔΟΝΑΔΑ? – ΙΒΑΙΣΑΜ ΔΕΥ ΒΑΛ!»
— «ΡΕΡ ΡΑΣΑΡ ΜΑΛ ΛΑΣ ΣΟΛΔΑΔΑΣ – ΜΥΛΛΕΡ ΛΕΑΛ
ΡΕΡ ΡΑΣΑΡ ΜΑΛ ΛΑΣ ΣΟΛΔΑΔΑΣ – ΒΙΥΔΕΤΑ ΙΣΥΑΛ,
[...] ΦΕΥ-ΝΕ ΤΑΥΚΑ ΑΚΥΕΛΛΑ ΜΙΝΑ – ΜΥΛΛΕΡ ΛΕΑΛ
ΦΕΥ-ΝΕ ΤΑΥΚΑ ΑΚΥΕΛΛΑ ΜΙΝΑ – ΒΙΥΔΕΤΑ ΙΣΥΑΛ
ΚΥΕ ΔΟΝΑ ΑΙ ΚΟΝΥΕΝΤ ΔΕ ΜΟΝΥΑΣ – ΜΥΛΛΕΡ ΛΕΑΛ
ΚΥΕ ΔΟΝΑ ΑΙ ΚΟΝΥΕΝΤ ΔΕ ΜΟΝΥΑΣ – ΔΕ ΣΑΝ ΙΟΑΝ [...].»

*Manuel Milá i Fontanals,
Observaciones sobre la poesía popular*

pular existent a la zona de Ripoll des de finals del segle XVI, portà a una nova versió de la llegenda que és la que, a través de diversos autors de la Renaixença, ens ha arribat fins als nostres dies.

Malgrat la força i tradició, ben arrelada a Sant Joan de les Abadesses, de la llegenda del comte Arnau passada pel sedàs literari, cal retornar a les fonts documentals i a l'anàlisi històrica d'aquestes per cercar el rigor que mereix la història de la primera comunitat monàstica femenina dels comtats catalans; tenint sempre en compte que memòria històrica i història no són sinònims. La memòria històrica no deixa de ser el resultat d'un procés de construcció de memòria que, en el cas del monestir de

Sant Joan i la llegenda del comte Arnau, s'inicia a mitjan segle XIX, però que entronca amb la construcció d'una memòria històrica pel monestir de Sant Joan molt posterior: la creada pels successors de les monges, la comunitat de clergues de la canònica hereva de la institució monàstica que s'aferra als fets de 1017 —els que constitueixen l'argument fundacional de la seva existència—, i autors i garants de la transmissió de les còpies documentals que ens parlen d'aquells fets, de la història del monestir de Sant Joan i de les seves abadesses.

EMMA DE BARCELONA PRIMERA ABADESSA DE SANT JOAN
GOVERNÀ DURANT QUARANTA-QUATRE ANYS (898-942) AMB VIRTUT I SENY PRECLARS,
AQUEST MONESTIR, QUE HAVIA FUNDAT EL SEU PARE, EL COMTE GUIFRE EL PELOS,
EDIFICA TEMPLES, REPOBLA TERRES, CONSTRUÏ CATALUNYA.
LES SEVES DESPILLES SÓN SOTERRADES
EN UN INDRET DESCONEGUT D'AQUESTA ESCLESIA.

FAJULA 1987

Làpida commemorativa de l'abadessa Emma de Francesc Fajula Pellicer. Església del monestir de Sant Joan de les Abadesses, 1987

CRONOLOGIA

878 Guifré el Pelós, comte d'Urgell, Cerdanya, Besalú, rep de mans del rei franc Lluís el Tartamut, els comtats de Girona i Barcelona

879 El comte Guifré ocupa i organitza les valls dels rius Freser i Ter

879-880 El comte Guifré funda el monestir benedictí masculí de Santa Maria de Ripoll

885 Possible oblació d'Emma, filla dels comtes Guifré i de Guinadella, fundadors del monestir

887 juny 24. Consagració de l'església del monestir de Sant Joan

897 Mort del comte Guifré el Pilós

898 agost 5. Consagració de l'església de Sant Martí del Congost, on Emma actua com a abadessa i fa donació de l'aixovar litúrgic

899 juny 4. El rei Carles el Simple concedeix el precepte d'immunitat al monestir de Sant Joan

900 abril 26. Oblació de Riquilda, deodocada, al monestir de Sant Joan

907 Els bisbes en el concili de Sant Tiberi d'Agda posen el monestir sota la protecció episcopal de Vic

913 maig 15. Els habitants de les possessions del monestir de Sant Joan reconeixen l'autoritat i jurisdicció de l'abadessa Emma i el monestir

922 desembre 11. Consagració de l'església de Sant Joan de Montdarn a petició de l'abadessa Emma, qui la dota amb aixovar litúrgic

926 Oblació d'Elo, filla de Guinedilda, al monestir de Sant Joan

932 juliol 4. Consagració de l'església de Sant Sadurní de la Roca del Vallès a petició de l'abadessa Emma, qui la dota amb aixovar litúrgic

932 juliol 4. Consagració de l'església de Sant Genís de l'Ametlla a petició de l'abadessa Emma, qui la dota amb aixovar litúrgic

938 abril 18. Primera referència documentada del seguiment de la Regla de sant Benet al monestir de Sant Joan

942 Mor l'abadessa Emma

942 - 949 Període de desgovern amb una abadessa anònima

945 juny 16. Consagració de l'església del monestir femení de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona, el segon dels comtats catalans

949 agost 16. Nomenament de l'abadessa Adelaida

955 novembre 4. Oblació d'Enquilina, filla de la comtessa Elo, al monestir de Sant Joan

960 abril 19. Consagració de l'església de Sant Hilari de Vidrà sota petició de l'abadessa Ranlo, qui la dota amb aixovar litúrgic; la deovota Caríssima dona un salteri

960 abril 22. Consagració de l'església de Sant Bartomeu de Llaés sota petició de l'abadessa Ranlo, qui la dota amb aixovar litúrgic

960 abril 23. Consagració de l'església de Sant Julià de Vallfogona sota petició de l'abadessa Ranlo, qui la dota amb aixovar litúrgic

960 maig 3. Consagració de l'església de Sant Pere de Sora sota petició de l'abadessa Ranlo, qui la dota amb aixovar litúrgic

962 juny 26. Documentem per primer cop l'abadessa Fredeburga

964 maig 19. Permuta de terres entre l'abadessa Frederburga i les monges de Sant Joan amb els comtes de Cerdanya i Besalú

987 desembre 1. Els homes de Gombrèn reconeixen en judici que el castell i terme de Montgrony pertany al monestir de Sant Joan

987 El comte Oliba Cabreta de Besalú dona al monestir la seva filla Ingilberga, nascuda fora del matrimoni

995 setembre 26. Documentem per primer cop l'abadessa Ingilberga

1002 Oblació d'Elo al monestir de Sant Joan

1005 desembre 16. Oblació d'Emma, filla de Goltred i Ricarda, al monestir de Sant Joan

1011 Oblació de Letgarda al monestir de Sant Joan

C. 1017 gener. El papa Benet VIII emet el decret d'expulsió de les monges de Sant Joan i en el seu lloc designa la creació d'una canònica aquisgranesa

1017 gener 26. El papa Benet VIII concedeix al comte Bernat Tallaferro la butlla de creació del bisbat de Besalú i designa com a primer bisbe el seu fill Guifré, també primer abat de la canònica de Sant Joan

1018 març 16. La comtessa Ermesenda i el seu fill, el comte Berenguer Ramon I, fan donació de l'església

i alou de Sant Daniel a la comunitat de Sant Daniel de Girona, de recent fundació

1049 març 26. Mort de l'abadessa Ingilberga a Vic, on fou acollida pel seu nebot, el bisbe Guillem de Balsareny

1083 gener 4. Els canonges són expulsats de Sant Joan i en el seu lloc s'instaura un monestir benedictí masculí sota l'empara del de Sant Víctor de Marsella

1083 octubre 21. Es restitueix la canònica de Sant Joan, però sota la regla agustiniana

1098 març 13. Es documenta per primer cop la referència Sant Joan de les Abadesses

1098 agost 11. Els canonges són novament expulsats i al seu lloc s'instaura un monestir benedictí doble

1114 Expulsió de la comunitat monàstica doble i restauració de la canònica agustiniana de Sant Joan

1592 agost 15. El papa Climent VIII publica la butlla de supressió de les canòniques regulars agustinianes de Catalunya i Rosselló. La canònica de Sant Joan és suprimida i passa a col·legiata sota la dignitat d'un arxipreste.

Finals segle XVI Aparició de la llegenda del comte Arnau

1853 Manuel Milà i Fontanals publica *Observaciones sobre la poesia popular*, on posa en relació la llegenda del comte Arnau amb les monges i el monestir de Sant Joan

1856 S'extingeix l'arxiprestat de Sant Joan i l'església passa a ser parroquial fins a l'actualitat

ABREVIATURES

ACA Arxiu de la Corona d'Aragó

BM Biblioteca de Montserrat

AMSJA Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses

BIBLIOGRAFIA

AURELL CARDONA, Martí. «Emma, primera abadessa de Sant Joan de les Abadesses». A: Marta CRISPÍ, Míriam MONTRAVETA (ed). *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*. Sant Joan de les Abadesses: Junta del Monestir de Sant Joan de les Abadesses; Consorci Ripollès Desenvolupament, 2012.

BENET DE NÚRSIA, sant. *Regla per als monjos*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.

BRUGUÉS MASSOT, Irene; COSTA BADIA, Xavi; BOADA CATASÚS, Coloma (ed). *El monestir de Sant Joan, el primer cenobi femení dels comtats catalans*. Sant Joan de les Abadesses: Junta del Monestir de Sant Joan de les Abadesses (en premsa).

BUSQUETA RIU, Joan Josep. *93-2013 Onzè centenari del document de reconeixement fet pels habitants de viles i cases que hi havia a Sant Joan de la propietat dels seus béns i terres a favor de l'abadessa Emma*. Sant Joan de les Abadesses: Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses, 2013.

CINGOLANI, Stefano Maria. «La família de Guifré I el Pilós. Matrimonis i consolidació del poder als segles IX i X». A: *Imago Temporis. Medium Aevum*, IV (2010), p. 458-474.

FERRER GODOY, Joan. *Diplomatari del monestir de Sant Joan de les Abadesses (995-1273)*. Barcelona: Fundació Noguera, 2009.

JUNYENT, Eduard. *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*. Barcelona: Junta del Monestir de Sant Joan de les Abadesses, 1976.

PLADEVALL FONT, Antoni. «Sant Joan de les Abadesses». A: *Catalunya romànica*. Vol. X, «El Ripollès». Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1987, p. 354-369.

—«El monestir de Sant Joan, de cenobi benedictí femení a canònica clerical». A: Marta CRISPÍ, Míriam MONTRAVETA (ed). *El monestir de Sant Joan de les Abadesses*. Sant Joan de les Abadesses: Junta del Monestir de Sant Joan de les Abadesses; Consorci Ripollès Desenvolupament, 2012.

UDINA MARTORELL, Frederic. *El Archivo Condal de Barcelona en los siglos IX-X*. Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 1951.

VOCABULARI

Aixovar licúrsic: conjunt d'objectes, robes i llibres que el prevere feia servir en la celebració de la missa; com ara: la casulla (roba en forma de campana o oberta pels costats amb un forat al centre per a poder-hi passar el cap i que penja fins a mitja cama, que el prevere es posa a sobre de tot per celebrar la missa i els sagraments); l'estola (tira de roba llarga que el bisbe, el prevere i el diaca porten penjada al coll i els arriba fins a mitja cama); el maniple (peça de roba semblant a l'estola, però més curta, que el sotsdiaca, el diaca i el prevere duïen a l'avantbraç esquerre durant la missa); el missal (llibre que conté les oracions i indicacions de les cerimònies de la missa); o el leccionari (llibre que conté les lectures que han de ser proclamades en la missa o en altres celebracions), entre d'altres.

Alou: domini ple, absolut i lliure, franc de serveis i de tota prestació real o personal, sobre béns immobles.

Ardiaca: el primer o principal dels diaques d'una església.

Canònica: comunitat de clergues que es regeixen per una regla o cànon, dits canonges regulars.

Col·legiata: església que, sense ser catedral, té un capítol de canonges que hi celebra pregàries en diferents hores al llarg del dia.

Cella: edificació de dimensions reduïdes dependent habitualment d'un monestir major.

Cenobi: monestir, casa on viuen els cenobites o monjos, persones que fan vida de comunitat i practiquen la caritat.

Consagració: ritu pel qual una persona o església és dedicada a Déu.

Delme: impost corresponent a la desena part de la collita o d'altres productes de la terra, que es pagava com a tribut a l'Església per a assegurar el manteniment del clergat i dels edificis religiosos o al rei i altres senyors.

Dot: Aportació, exigida o voluntària, que fa al monestir una dona o la seva família en l'entrada per fer-se monja.

Hoste: persona acollida o allotjada gratuïtament al monestir.

Imperi carolingi: terme historiogràfic emprat per designar l'entitat política desenvolupada pel rei Carlemany i els seus descendents, entre l'any 800 i el primer quart del segle X, i que s'estenia per França, part dels comtats catalans,

del comtat d'Aragó, d'Alemanya, els Països Baixos, Suïssa i bona part d'Itàlia.

Levica: cristià ordenat, de rang eclesiàstic inferior, que té la missió d'ajudar el bisbe i el prevere en les funcions de culte, magisterials i benèfiques.

Línacse: conjunt de tots els descendents (homes i dones) per línia de l'hereu -excepte en el cas d'una noia pubilla- d'una estirp comuna.

Oblació: acció per la qual els pares ofereixen un infant a Déu, en la seva entrada al monestir.

Ofici diví: pregàries que els monjos, les monges i els eclesiàstics fan en diferents hores al llarg del dia.

Ordenació: acció per la qual el bisbe confereix el sagrament de l'orde a un prevere.

Drepte d'immunitat: privilegi que els reis atorgaven a institucions o persones a través del qual els hi concedien o reconeixien determinats drets.

Primicer: el qui presidia el cor en els monestirs o en les col·legiades.

Primícies: impost corresponent als primers fruits que els pagesos pagaven a l'Església o a llurs senyors.

Professió monàstica: acte d'emetre els vots essencials en una monestir a través dels quals una persona és consagrada a Déu.

Reis francs: nom amb què són identificats els reis dels diferents regnes germànics que existiren en el territori de l'actual França, Bèlgica, Països Baixos i part d'Alemanya des de l'antiguitat tardana, després de la desaparició de l'Imperi Romà d'Occident i l'establiment del poble dels francs en aquest territori durant el segle V i fins l'alta edat mitjana, segles IX-X.

Ricu: norma que regula l'execució d'una acció sagrada, d'un sagrament i de les cerimònies del culte religiós.

Sagristà: clergue, religiós o laic que té cura d'una sagristia, de les coses necessàries per al culte cristià i de tenir endreçada una església.

Salciri: llibre que conté la part de les pregàries que es fan en diferents hores del dia, durant tota la setmana, amb els salms corresponents, amb exclusió de les lliçons i oracions que els acompanyen.

Visigots: poble d'origen germànic que a inicis del segle V establí a la Península Ibèrica el regne visigot i, després de greus lluites internes, desaparegué a inicis del segle VIII amb l'invasió musulmana.

Actes religiosos

DES DEL DIA 31 D'AGOST FINS AL DIA 7 DE SETEMBRE

Novena al Santíssim Misteri

19:10 h Rés del rosari.

19:30 h Missa i cant dels goigs.

DISSABTE, 8 DE SETEMBRE

14:00 h Repicament general de Campanes.

20:00 h Missa de vigília.

DIUMENGE, 9 DE SETEMBRE SOLEMNITAT DEL SANTÍSSIM MISTERI

10:30 h Ofici Solemne. A l'ofertori es ballaran uns compassos del Ball dels Pabordes.

Acabada la Missa es farà l'Exposició de la Sagrada Eucaristia al Front del Crist. La Sagrada Forma podrà ser adorada pels fidels tot el dia.

20:00 h Solemne Vetlla al Santíssim Misteri. Benedicció eucarística i cant dels goigs.

El Monestir restarà tancat de les 14:00 h fins a les 16:00 h de la tarda.

DILLUNS, 10 DE SETEMBRE

11:00 h Missa de la Mare de Déu, Santa Maria la Blanca.

DIMARTS, 11 DE SETEMBRE

10:30 h Missa pels difunts de la parròquia que han mort al llarg de l'any.

Actes populars

DISSABTE, 1 DE SETEMBRE

18.00 h A la sala Abat Arnau de Vilalba, PRESENTACIÓ DEL MONOGRAFIC de la Festa Major de Sant Joan de les Abadesses: Mil anys d'absència. Origen del monacat femení a Catalunya amb textos de Irene Brugués i Massot. Servei d'Arxius de la Federació Catalana de Monges Benedictines.

DIVENDRES, 7 DE SETEMBRE

22.00 h Al Teatre Centre, repre-

sentació de l'espectacle BONA GENT, dirigit i protagonitzat per Quim Masferrer. Organitza: Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses i Comissió de Festes.

23.30 h Correfoc amb LES DIABLESSES DE SANT JOAN acompanyats de BATUTAGA. Concentració al passeig Comte Guifré. Recorregut: passeig Comte Guifré, carrers Major i Tints, plaça de l'Escultor Pujol, carrer Jussà, Parc de la Muralla, carrer Jurista Corriols i plaça Comamala. Organitza: Diables de Sant Joan / Diablasses i Batutaga. Col·labora: Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses.

24.00 h A la plaça Major, ENTREVOLTES 2018 amb els concerts dels grups: REACCIÓ, GERMA NEGRE i DALTON BANG. Organitza: Jovent Actiu Santjoaní (JAS) Col·labora: Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses.

DISSABTE, 8 DE SETEMBRE

8.30 h Al passeig Comte Guifré, PANXUS FORTUS. Bicicletada de pes per a persones de més de 90 quilos. Les persones que pesin menys, cal que portin una motxilla. A les 8 h, es procedirà a pesar els participants. Organitza: Bike Abadesses. Col·labora: Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses i Comissió de Festes.

9.00 h A la plaça Barcelona, TROBADA DE GEGANTS. Els gegants de Sant Joan, la Isaura i en Gentil faran la cercavila fins la plaça Major, acompanyats dels gegants i de les colles geganteres convidades de: Ripoll, Navàs, Manlleu, Cervelló, Ribes de Freser, Salt, Centelles, Campdevànol, Roda de Ter, Girona, Hostalric i Amer.

11.30 h: Inici de la cercavila: plaça Barcelona, carrers Mare de Déu del Prat i Ramon d'Urg, Fundació Emma, carretera de Camprodon, carrers Ramon d'Urg i Berenguer Arnau, Pont Vell, Pont Nou, carrer Tints, passeig Comte Guifré, plaça Torras i Bages, Monestir, plaça de l'Abadia, carrer Ferrer i Olzina i plaça Major. Organitza: Geganters de Sant Joan Col·labora: Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses.

De 10 a 14 h i de 16 a 18 h A l'edifici de secundària de l'Institut Escola Mestre Andreu, JORNADA DE

PORTES OBERTES. Organitza: IE Sant Joan i Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses.

De 10 a 14 h A l'Ecomuseu El Molí Petit, JORNADA DE PORTES OBERTES. Entrada gratuïta. Organitza: CEA - Alt Ter.

11.00 h Al Palau de l'Abadia, inauguració de la XXII EXPOSICIÓ DE BONSAIS I PRE-BONSAIS LOCALS I COMARCALS (dies 8, 9 i 10 de setembre). Organitza: Bonsai Associació Santjoanina Col·labora: Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses, Assessoria Valls i Baldrich i Bartrina-Carbó Associats.

11.00 h Al Camp Municipal d'Esports, TRIANGULAR DE FUTBOL AMISTÓS de CADET: FEC VALL DEL TER – FE ATLÈTIC BISBALENC – ATLÈTIC BERGUEDA.

15.00 h Al Camp Municipal d'Esports, PARTIT DE FUTBOL DE QUARTA CATALANA: C.E. ABADESSENC B – UE LA CELLERA.

16.30 h A la plaça Major, ESPECTACLE INFANTIL LA FESTA DELS MÉS TUMACAT a càrrec de la companyia MÉS TUMACAT. A continuació FESTA DE L'ESCUMA.

18.00 h Al Camp Municipal d'Esports, PARTIT DE FUTBOL DE SEGONA CATALANA entre els equips C.E. ABADESSENC – U.E CAN GIBERT. 3r Trofeu "Barra Jove".

18.45 h S'iniciarà el PASSANT DE FESTA MAJOR, a la Fundació Emma, continuarà pels carrers Ramon d'Urg, plaça Anselm Clavé, Sant Pol, carrers Comella i Major, fins a la plaça Major.

19.00 h A la plaça Major, AUDICIÓ DE SARDANES amb la COBLA JOVENÍVOLA DE SABADELL.

A continuació, passant pel carrer Major, avinguda Comte Guifré, plaça de l'Abadia, carrer Puig i Cadafalch, fins al Monestir. A les 21.00 h, al claustre del Monestir, es podran escoltar les TRADICIONALS SERENATES. LA COBLA JOVENÍVOLA DE SABADELL interpretarà les serenates El Campanar del Monestir de Narcís Oliveras, Toc de Festa Major de Ramon Oliveras, Estels de Catalunya (estrena) de M. Teresa Monclús i Serenata dels tres Estels de Ferran Carballido.

23.30 h Al Pavelló Municipal d'Esports, BALL amb els grups CONJUNT CHAPO, ANIMAL i TAPEO SOUND SYSTEM.

DIUMENGE, 9 DE SETEMBRE

10.00 h A la plaça Major, les autoritats precedides pels gegants i la cobla LA FLAMA DE FARNERS s'encaminaran cap al Monestir per a assistir a l'Ofici Solemne. Durant l'ofici, la tenora tocarà un pas del Ball dels Pabordes.

11.45 h A la plaça Major, la cobla LA FLAMA DE FARNERS interpretarà la SARDANA D'HONOR "Compartint emocions" de Josep Coll i Ferrando dedicada a l'ASSOCIACIÓ SARDANISTA DE SANT JOAN DE LES ABADESSES.

12.30 h Al passeig Comte Guifré, SARDANES amb la cobla LA FLAMA DE FARNERS.

16.00 h Des de la plaça Major, els Pabordes, acompanyats del delegat de l'autoritat i precedits per la cobla, aniran a buscar les Pabordesses als seus respectius domicilis i s'adreçaran a la plaça Major. El Ball dels Pabordes, des del 2010, està inclòs en el Catàleg del Patrimoni Festiu de Catalunya com a Element Festiu Patrimonial d'Interès Nacional. Presidirà el Ball dels Pabordes, l'Hble. Sr. Josep Bargalló i Valls, conseller d'Ensenyament del Govern de la Generalitat de Catalunya. Les parelles balladores d'enguany són: Martí López i Alba López, Miquel Alvarado i Gisel·la Sola, Guillem Domènech i Aida Mayorgas, Jordi Vilalta i Laura Dalmau.

18.00 h Al passeig Comte Guifré, DOBLE AUDICIÓ DE SARDANES amb les cobles BERGA JOVE i LA FLAMA DE FARNERS.

22.30 h Al Pavelló Municipal d'Esports, BALL amb el duo musical ACORDIES DUET. A continuació, BALL amb L'ORQUESTRA VENUS i FLUOR PARTY amb ADRIÀ ORTEGA i MON DJ.

DILLUNS, 10 DE SETEMBRE

11.00 h A la Fundació Emma, CONCERT. Organitza: Fundació Emma.

11.30 h Al Camp Municipal d'Esports, PARTIT DE FUTBOL AMISTÓS de VETERANS: CE

ABADESSENC – CE EUROPA.

12.00 h A l'avinguda Comte Guifré, carrer Ramon d'Urg i plaça Anselm Clavé, AUDICIÓ DE SARDANES amb la cobla MONTGRINS.

Tot seguit A l'església de Sant Pol, CONCERT DE SARDANES i MÚSICA DE COBLA per la cobla MONTGRINS. A la memòria de Ramon Oliveras i Blanch (1932/2018).

17 h Al Pavelló Municipal d'Esports, CONCERT DE FESTA MAJOR, a càrrec de l'orquestra MONTGRINS.

18.30 h Al passeig Comte Guifré, AUDICIÓ DE SARDANES amb la cobla LA PRINCIPAL DE LLOBREGAT.

21.30 h Des de la plaça Major, els pabordes acompanyats del delegat de l'autoritat i precedits per la cobla, aniran a buscar les pabordesses als seus respectius domicilis i s'adreçaran a la plaça Major.

22.30 h A la plaça Major, BALL DELS PABORDES amb la cobla MONTGRINS.

Tot seguit, la sardana de Martirià Font: 50è Aniversari del Ball dels Pabordes.

22.30 h Al Pavelló Municipal d'Esports, BALL amb CHUS DE SANTA COLOMA. A continuació, BALL amb les orquestres MONTGRINS i MONTECARLO.

A les cinc de la matinada, pels principals carrers de la vila, DIANA FLOREJADA amb la XARANGA DAMM-ER. Tot seguit, també al Pavelló Municipal d'Esports, BALL DEL PIJAMA amb l'orquestra MONTECARLO. Xocolata i coca per a tothom.

DIMARTS, 11 DE SETEMBRE

10.30 h Al vial de Can Crehuet, TOBOGAN AQUÀTIC GEGANT. Activitat gratuïta.

11.00 h A la plaça Major, AUDICIÓ DE SARDANES amb la cobla TRES VENTS.

11.30 h Al claustre del Monestir, OFRENA FLORAL A LA CORONA DEL COMTE GUIFRÉ, fundador del Monestir de Sant Joan de les Abadesses i de la dinastia catalana.

A continuació, a la plaça de l'Abadia,

avinguda Comte Guifré, plaça de l'Escultor Pujol, carrer Ramon d'Urg i plaça Pompeu Fabra, AUDICIÓ DE SARDANES amb la cobla TRES VENTS.

14.00 h A la Font del Covilar, DINAR POPULAR a càrrec del restaurant Mas Les Feixes. Menú: Amanida mixta, torrada d'escalivada d'estiu, graellada de carn (costella de porc, xai, botifarra sense glúten i patata al caliu). Postres, cafès, pa, vi i aigua. Menú infantil: Macarrons a la bolonyesa, pollastre a la brasa amb patates al caliu i postres. Hi haurà jocs infantils tradicionals.

17.00 h A la Font del Covilar, AUDICIÓ DE SARDANES amb la cobla TRES VENTS.

17.30 h Davant del Camp Municipal d'Esports, concentració dels participants a la bogeria i FESTA HOLI.

19.00 h Al Camp Municipal d'Esports, inici de la BOGERIA amenitzada per la XARANGA DAMM-ER. Recorregut: carrers Ramon d'Urg, Sant Pol, Beat Miró, Major, Tints, Jussà, Corriols, Noble Gironella, Parassols i Pi, Mestre Jaume Nunó, plaça Abadessa Emma, carrer Sant Miquel, Abat Isalguer, Tints, Major i plaça Major. Tot seguit, a la plaça Major, SARDANA LLARGA amb la cobla TRES VENTS.

21.30 h Al Pont Vell, FOCS ARTIFICIALS a càrrec de Pirotecnia Sant Roc.

EXPOSICIONS Palau de l'Abadia

HUELLAS DEL SUR de Sílvia Goltzman i Alejandro Viladrich

De 10 a 14 h i de 16 a 19 h Regidoria de Cultura – Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses

XXII EXPOSICIÓ DE BONSAIS I PRE-BONSAIS LOCALS I COMARCALS

Del 8 a l'10 de setembre D'11 a 14 h i de 17 a 20 h Inauguració Dissabte, 8 de setembre, a les 11 h Bonsai Associació Santjoanina Col·labora: Ajuntament de Sant Joan de les Abadesses

AJUNTAMENT DE LA BARONAL VILA DE SANT JOAN DE LES ABADESSES

Senecí d'Anxius de la Federació
Catalana de Monges Benedictines

Text: Irene Brugués i Massot

Il·lustracions: Fragments de la làpida commemorativa
de l'abadessa Emma de Francesc Fajula

Disseny gràfic i compaginació: Jordi Canelles

Sant Joan de les Abadesses

MIL ANYS D'ABSÈNCIA

SEGUEIX I COMENTA TOTA LA FESTA MAJOR
DE SANT JOAN AL TWITTER I FACEBOOK I
PARTICIPA AL CONCURS D'INSTAGRAM AMB
L'ETIQUETA #FMSiJoanAb

ENGUANY TAMBÉ POTS PARTICIPAR AL CON-
CURS FOTOGRÀFIC QUE ORGANITZA EL
GRUP FOTOGRÀFIC ABADESSES.

PER MÉS INFORMACIÓ, CONSULTAR LES BA-
SES DELS DOS CONCURSOS A
www.santjoandelesabadesses.cat